

RĂVAȘUL

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

Apare lunar sub direcțiunea unui Comitet.

Intemeietorul revistei: Dr. Elie Dăianu.

Cuprinsul Nr. 7.

MARȚIAN: Zamfira Logofăt.

DR. IACOB RADU: Din «Monografia parohiei gr-cat. a Hațegului».

DR. IULIU FLORIAN: Științele naturale și credința.

SANDU BUJOR: Scrisoare (poesie).

I. E. OLTEAN: Din viață.

H. PETRIȘOR: Codru frate.

AL. CIURA: Notițele unui dascăl: † Ioan Germanu.

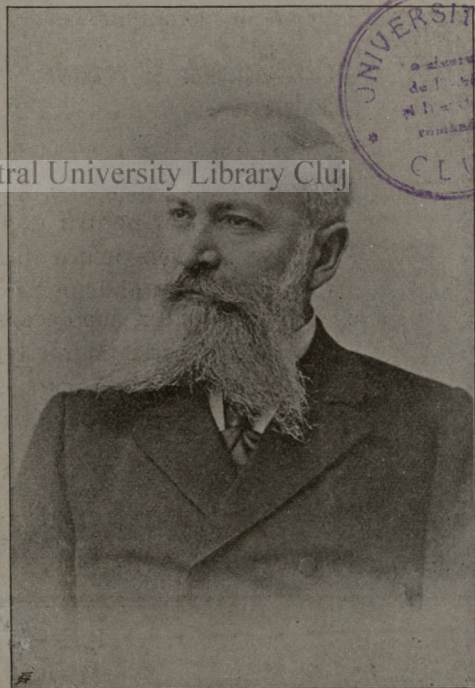
DUILIU ZAMPIRESCU: De unde și cine suntem?

ȘTEFAN TĂȘEDAN: Icoane din viața poporului român din Bihor (1700—1748)

Scriitori și scrieri: Însemnări din bisericile Maramureșului.

. Revista politică; Dr. Aurel Mureșanu.

Crestături. — Cronică. — Cărți—Reviste—Ziare.

† DR. AUREL MUREȘANU

Prețul abonamentului: Pe an . . . . . 10 cor.
In străinătate . . . . . 12 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvár) str. Jókai 6.

Tipografia «Carmen» Petru P. Barițiu în Cluj (Kolozsvár). Telefon 756.

Intre băncile mai mari

„ECONOMUL“

din CLUJ—KOLOZSVÁR

oferă, pe lângă garanția cea mai mare, procentul cel mai avantajos pentru depuneri spre fructificare.

Depunerile se plătesc de regulă, amăsurat cu situația casei, imediat și fără abdicere.

Depuneri se pot trimite și prin postă pe speșele institutului.

Pentru depuneri de ale bisericilor și instituțiilor culturale și filantropice se fac condițiuni excepțional de favorabile.

Capital acționar și rezerve . . .	χ.	620.000
Depuneri	»	1,500.000
Esconturi	»	2,300.000

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Casse nouă sistem Arnheim sigure contra focului și spargerii pentru depozite.

Casete Selfmen pentru mici economii.

Condițiuni favorabile pentru discounturi de cambii și pentru împrumuturi hipotecare.

Filiale în Gherla, Mureș-Ludoș, Panceu.

Expozitură în Aiud, cari asemenea primesc depuneri și fac toate operațiunile de bancă.

Diracțiunea.

La

Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj

Ferencz József-ut Nr. 58

se află toate cărțile și documentele pentru **Reuniuni Raiffeisen.**

La dorință să pot căpăta și timbrate.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.
Petru P. Barișu

Adresa: Cluj, Jókai u. 6.
Abonamentul pe 1 an 10 cor.
» pe o jumătate de an 5 cor.

Intemeietorul revistei:
Dr. E. Dăianu.

Zamfira Logofăt.

La umbra deasă a zidurilor mănăstirii Prislopului își doarme somnul lin Zamfira Logofăt, binefăcătoarea aceluia așezământ cultural românesc.

Cine a fost oare Zamfira Logofăt?

S'a scris că ea să fi fost fica Domnului muntean, Moise (1529—1530) căsătorită întâia oară cu ungurul Ștefan Keserű, ear a doua oară cu polonul Stanislau Nisoyski și că a murit la anul 1580*).

Un foliant manuscris din colecția noastră, dela începutul, secolului trecut, conține între altele și unele amănunte asupra unei persoane, care a trăit în Ardeal cam tot în acelaș timp și a purtat tot numele de Zamfira Logofăt.

Estragem din acest manuscris următoarele date:

«Zamfira Logofăt a fost fica lui Iancu. Ea a fost căsătorită de două ori. Soțul ei de prima căsătorie a fost

*) Dr. A. Bunea: «Veclile episcopii» Blaj 1902 pag. 46; Nalorga: «Documentele Hurmuzachi» XI pag. 854 Nr. 2.

Petru Ratz de Gâlgău, ear de a doua Ioan Balintitt, ambii unguri nemeşi Ardeleni.

Zamfira a avut un singur fiu, născut din prima căsătorie, care s'a numit Adam.

Acest Adam Ratz s'a căsătorit cu Drusiana Toroczkaï şi urmaşul său în linie directă, în generaţia a şasea, a fost Iosif Kiss protonotarul comitatului Alba-inferioară. Acest Iosif Kiss intentează proces contra erezilor lui Ioan Balintitt anume Francisc Balintitt, Eremie Corniş şi Dominic Gal, pentru estradarea moşiilor antecesorei sale Zamfira Logofăt, Cetea (com. Alba inf). Tăuri (com. Bistriţa-Năsăud) şi Ilişua (com. Solnoc-Dobâca), cari numai amanetate fiind lui Ioan Balintitt au trecut pe urmaşii săi fără baze legale.

Acest proces se decide la 9 Martie 1815 înaintea forului judecătoresc din Murăş-Oşorhei în favorul lui Iosif Kiss. —

În monografia familiei Ratz de Gâlgău*) aflăm asupra Zamfirei Logofăt următoarele:

«Adam Ratz fiul lui Petru Ratz face la anul 1602 act notarial pe baza căruia dispune, ca la caz când el ar muri fără descendenţi moşiile sale Poiana-Blenchi, Bogata-românească, Bogata-ungurească, Valea-porcului, Fălcuşa, Târlişua, Măgura şi Gâlgăul (toate situate în com. Solnoc-Dobâca) să treacă în proprietatea mamei sale Zamfira Logofăt şi a tatălui său vitreg Ioan Balintitt în părţi egale».

Sunt oare identice aceste două persoane, cari ambele poartă numele de Zamfira Logofăt?

MARTIAN

*) Genealogiai füzetek. Kolozsvár 1903 pg. 59.

Din

„Monografia parohiei gr.-cat. a Haţegului“.

(Urmare)

Din biserica cea vechie s'au reţinut pentru cea nouă: uşile împărăteşti şi patru icoane. Uşile sunt zugrăvite după obicei şi stă scris pe ele: Popa Simion Zugrav 1777; se vede, că e tot acela care a zugrăvit bisericile din Bar şi iconostasele din Densuş şi dela Prislop. Pe icoana Maicii D-lui şi a Sf. Niculae e scris: Vasilie Teodorovici Malăr 1828. Biserica cea vechie s'a împărţit în trei părţi. Balomirul a primit o parte din pereţi şi cerimea. Cu această bisericuţă au rămas balomirenii până azi scăpând mai în anii trecuţi ca prin minune de un foc năpraznic, care a ars tot în jurul bisericii de brad până la depărtare de 2 paşi încât şi ocheţii ferestrelor s'au spart de căldură! La Galaţi şi la Şerel s'au împărţit icoanele de pe iconostas.

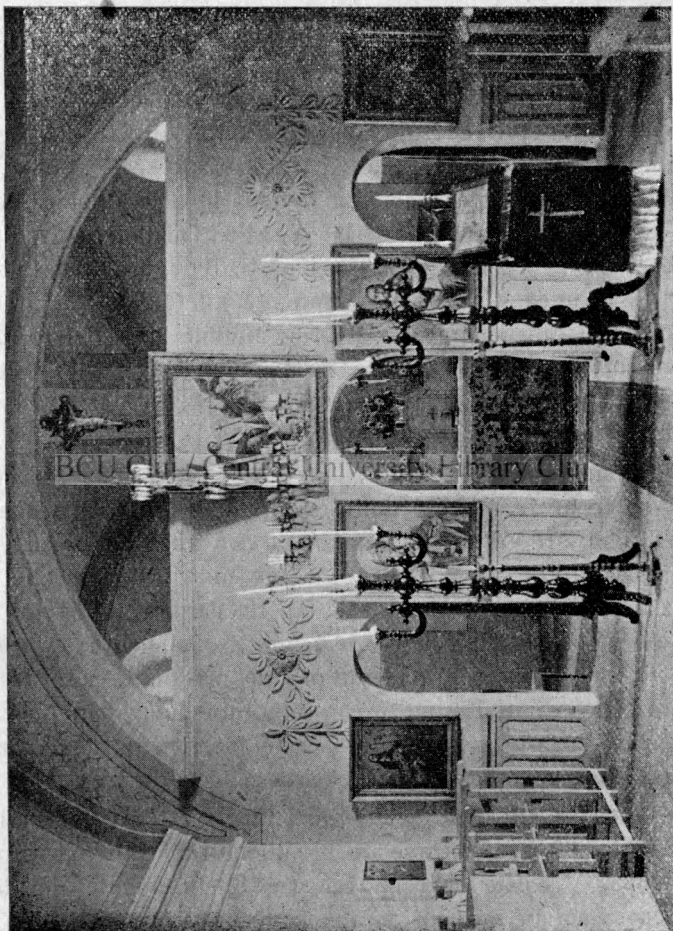
În decursul timpului biserica, mai ales acoperişul de şindilă, a trebuit să se repareze mai de multe ori. În anul 1901 s'a acoperit toată cu tinichea albă, s'a văruiat pe dinafară şi s'a zugrăvit pe din lăuntru. Iar de când scriitorul acestor şire s'a învrednicit a fi parohul locului s'a provăzut cu odăjdii de mătasă, tapete, perdele, 3 icoane mari şi frumoase pe iconostas, 6 sfejnice de lemn, 2 candelabre de bronz aurit şi alte lucruri mai mărunte, toate în preţ de mai multe sute de coroane colectate, partea cea mai mare, prin sirguinta unor femei evlavioase dela credincioşi. Aşa încât interiorul acestei biserici e frumos împodobit şi face, mai ales la sărbători mari, foarte plăcută impresie.¹⁾

În biserică se află mai multe cărţi liturgice vechi, pe cari se pot citi însemnări interesante scrise de preoţii bătrâni şi în parte publicate de D-l N. Iorga.²⁾ Aceste împreună cu cele neînsemnate de dânsul le vom publica şi noi în adausul acestei scrieri.

Casă parochială cu anumită destinaţiune spre acel scop nu este. Parohul fiind şi vicar locuieşte în casa vicarială, iar până era şi popa al doilea locuia în casa proprie sau în chirie, cum putea. După zidirea şcolii grăniţăresti la anul 1880 una dintre şcolile de mai înainte s'a dat comunităţii gr.-cat. ca să aibă casă parochială, dar fiind ne-

¹⁾ Vezi ilustraţia.

²⁾ Scrisori şi Inscricpţii II p. 110.

Interiorul bisericii din Hațeg.

corespunzătoare spre acel scop se dă în chirie cu 300 cor. pe an și banii încurg în cassa bisericii. Matriculă este dela anul 1824; se vede că a fost mai de mult dar câteva foi dela început lipsesc.

Beneficiul parochial: 16 jugere arător și 6 jugere pădure din care tot la 2 ani se taie 10—12 stângeni de lemne de foc, și stolele îndatinate. Adău sau lectical nu este. Venitul congrual 341 cor. 66 fil.

Averea bisericii la finea anului 1907, în bani: 6894 cor. 21 fil. Mai are 2 căsi cari aduc venit anual 396 cor. un drept de pădure și pășune la composesoratul grănițeresc, cu venit anual de 28 cor. Tasul bisericii (colectă în Dumineci și sărbători) și trasul clopotelor aduc anual cam 200 cor. O parte a porțiunii canonice, cea cantorală, fiind cantorul plătit în bani, încă se dă în arândă cu 72 cor. pe an. Față cu aceste venite însă, are și spese mari. Contribuția face 250 cor. plata cantorului și a crâznicului și onorarul casarului 329 cor. Intratele anului 1907 au fost: 4531 cor. 75 fil. Eșitele 4289 cor. 94 fil. Starea activă 6894 cor. 21 fil. Datorii nu are.

Preoții.

Despre preoții Hațegului înainte de unire, știm numai atâta, că după moartea mitropolitului Genadie, a 1640, o parte din preoți au voit să aleagă pe protopopul Hațegului, cu nume necunoscut, iar ceva mai târziu, pe timpul puterii calvinismului, pela capătul veacului al XVII-lea, protopopul Iosif a trecut cu mai mulți preoți la reformați. Pe timpul unirii am văzut, că protopopul George a avut rolă însămnată la încheierea acelu mare act. În 1708 se amintește Popa Ianăș. La anul 1725 Episcopul Ioan Patachi, cu act. Sâmbăta de jos 6 Novembre dă lui „popa Drăgan din Hațeg“, hirotonit preot la Orade de episcopul Inochentie, apoi trecut la unire, blagoslovenie și slobozie ca să poată fi preot deplin.³⁾ Episcopul Ioan Inochentie Clain la anul 1733, Sibiu 12 Martie, dă Singhelie pentru preotul »Iosif din Hațeg«.⁴⁾ În același an după conscripție se mai aflau în Hațeg alți cinci preoți, toți uniți Ioan, Stoica, Stan, Nicola și Iosif. În 1755, Niculae; în 1763 într'un contract închiat înaintea primăriei din Hațeg ocură »Venerabilis Popa Iosiv.« Contractul⁵⁾ sună despre cumpărarea unei vii »cu vinyile din misloc« cu 20 floreni vonași. Cu timpul însă via s'a pierdut ori a trecut la erezii vre unui preot, cum s'a întâmplat cu multe averi

³⁾ N. Iorga: Scrisori și Inscriptii I p. 288.

⁴⁾ N. Iorga ibid p. 289.

⁵⁾ Se află în arhivul vicarial.

bisericești, căci acum numai avem vie, sau vlnie, cum zice poporul pe aici.

Tot atunci, 1763, era în Hațeg și protopop, căci guvernul Transilvaniei într'o scrisoare de dat 26 August^o) înștiințează comitatul, că protopopul districtului Hațeg Gradiskai (poate Grădisteanu) s'a plâns la guvern, că voinde a lua biserica din Tustea dela neuniți, locuitorii s'au opus, dar după ce prin comisiunea de dismembrare aceea biserica s'a dat uniților, dispune să i-se deie protopopului ajutor să o cuprindă în 1765 popa Iosif, poate tot cel dela 1763 și George.

În Specificația⁷⁾ dela anul 1773 cu privire la Hațeg se scrie: »Popa George, Popa Mitru, Popa George cel-tînăr. Cantor Iacob Pop, clopotar Ianăș Pap. Observare: Însă dintru acești preoți Popa Georgecel-bătrân împreună cu cel-tînăr slujesc și la Fărcădinul de jos. Iară Popa Mitru slujește și la Nălați«: De aci se vede, că pe vremea aceea Nălațul era unit. Este, de însemnat aci, că în Specificație nu e pus protopopul Iosif Pop Sanciali (într'alt loc Satsali) care în Șematism e pus că a slujit dela 1772—1787, ba nu se află nici un preot cu numele Iosif. Se vede dară, că pe vremea aceea protopopul era încă tot în Clopotiva și Sanciali a ajuns protopop numai pela anul 1781, căci la sinodul electoral din anul 1782 a fost și el de față. Cumcă Sanciali nu a putut fi protopop în Hațeg înainte de 1781 se vede și de acolo, că în acel an era paroh un Demetriu Pop, poate tot Popa Mitru dela 1773, precum stă scris pe unele cărți bisericești rămase dela el: Ex libris Demetrii Pop parochii graeci ritus Catholicorum Hatzegensis 1781. Acesta poate, că a murit chiar în acel an și i-a urmat ca paroh și protopop Sanciali despre care presupunem, că a murit cu puțin înainte de înființarea vicariatului, ori poate, că atunci a fost transferat airea.

Începând dela înființarea vicariatului, vicarii au fost tot o dată și parohi primari ai Hațegului, (vezi seria lor în Capitolul al VI-lea). Dar fiind vicariatul foarte estins și adese ori turburat de neuniți, vicarii trebuiau să petreacă multă vreme pe sate și astfel pentru administrarea parohiei Hațegului s'a numit și câte un paroh secundar sau capelan. Seria acestora însă nu este deplin cunoscută. Cel dintâi despre care avem date pozitive este Matei Sora chirotonit în anul 1800 sau 1801 și răpusat în 11 August 1830 în etate de 54 ani. Acesta a avut un fiu cu numele Moise, născut în anul 1806, care după numele mamei sale Maria Noacu se scria Moise Sora Noacu. El a terminat liceul din Alba-Iulia, facultatea filosofică din Cluj, și

^o) Arhivul comitatului în Deva Nr. 145.

⁷⁾ (Citată la parochia Bar.)

teologia în Oradea-Mare. În 1830 a fost hirotonit preot și a slujit în mai multe parohii din dieceza Oradei-Mari, fiind în toată viața lui persecutat de mulți dușmani.

Fiind dăruit de Dumnezeu cu talent frumos și cu dragoste de cultura poporului său, a muncit pe terenul literar cu zel și nu fără de succes și e de regretat că împrejurările triste ale vieții sale mult chinute nu i-a permis să lucreze și mai mult și să deie la lumină lucrările sale literare, cari pe dreptul i-ar fi câștigat un loc de cinste între scriitorii ardeleni ai timpului său. După cum ne spune un biograf al său⁹⁾, Moise Sora a tradus din Elegiile lui Ovidiu și Eneida, lui Virgiliu din care s'a publicat un fragment în Lepturarul lui A. Pumnul. A mai scris: Opuri poetice cu unele traduceri elaborate(1); Carte de rugăciuni, Predice. Elegiile lui Ovidiu nu se știe ce s'a făcut, iar celelalte spune P.A. Popp că se aflau la preotul Victor Bistrean, din Derna de sus.

În anii 1832—33 a fost capelan Lazar Ștef iar din 1836—37 Niculae German. Acesta a fost protopop greco-oriental apoi trecând la unire a fost paroh în Lupșa și în 1836 numit paroh în Ponor, dar fiind vicarul Nobili neputincios s'a numit ca ajutorător N. German, care nici nu a mai mers la Ponor. După cum arată matricula el a slujit în Hațeg, până în 1839 și nu știm ce s'a făcut, căci în matricula morților nu se află; poate că a fost străpuns altundeva.

Începând din 23 April 1839 până în 1866 a fost paroh secundar Atanasie Filip, de la 1864 și protopop a Jiului. După moartea acestuia paroh secundar nu a mai fost în Hațeg, ci vicarii singuri au împlinit toate funcțiunile parohiale.

Privitor la *școala din Hațeg* să se vadă capitolul al IX-lea. —

În Hațeg este și un protopop român greco-oriental al cărui district se estinde până departe pe Jiuri și constă din 36 parohii cu 31,000 suflete. În Hațeg chiar gr. orientalii sunt în majoritate numărând cam 900 suflete. Biserica lor s'a zidit la anul 1828 prin stăruința căpitanului Ioanovici, sârb de origine, cu ajutorul și din contribuțiile poporului de ambe confesiunile.

Romano catolicii au avut aici cumunitate bisericească din timpuri foarte vechi, de prin anul 1389, fiind favorizați decât regi Ungariei; cari au înzăstrat cu privilegii pe călugării franciscani așezați aici prin veacul al XIV-lea cu misiunea de a propaga catolicismul între Români¹⁰⁾ și a păstorit pe creștinii catolici din Hațeg și pe funcționarii

⁹⁾ Antoniu Papp: Moise Sora Noacu în »Gazeta Transilvaniei« Nr.193—1899

¹⁰⁾ Vezi Transilvania 1872 p. 283; P. Olteanu l. cit.

dela pasul Vulcanului. Mănăstirea lor există și acum, dar călugări nu sunt. Într-o parte a edificiului este școala de băeți rom. catolică.

Pe timpul principilor calvini biserica lor a fost ocupată de calvini, iar bunurile acelei biserici au trecut la fisc și în anul 1671 principele Apafi le-a dăruit lui Petru Tornea. Dela acesta au trecut la Eva Tökölyi soția lui Paul Estoras (Eszterházi) doamna creditară a Hațegului, dela care au trecut iară la erar. În 14 Decembre 1694 împăratul Leopold le-a dăruit comunității romano-catolice ca să zidească biserică și școală. Averea bisericii cu timpul s'a înmulțit prin donațiuni primite dela alți credincioși, între cari erau și unii români, ca: Andrei Boer (Boieriu) de Kövesd, Moise Puy, Ioan și Gașpar Ungur, Petru Ivul, și soțiile lui Ioan Buda și Blasiu Gridianu. La început și-au ridicat o capelă de lemn în grădina casei cantonale de acum și la 1755 s'a zidit biserica de piatră care la 1893 a fost restaurată și mărită de către baronul Francisc Nopcea, măestru de curte a împărătesei Elisabeta adaugându-se lângă biserică și cripta familiară a familiei Nopcea¹⁰).

Parochia r. cat. este și azi cea mai bogată dintre comunitățile bisericesti din Hațeg, credincioșii sunt în număr ca vreo 500. În Hațeg este și un protopop reformat; parochia are cel mai mic număr de credincioși (343) dar din răscumpărarea regaliiilor și unele donațiuni a câștigat avere, înșămnată.

Sunt și 2 comunități Izraelite ai căror credincioși se înmulțesc, mai ales prin înmigrare, în mod îngrozitor.

(Va urma).

Dr. Iacob Radu.

Poezii populare.

Când ți-o fi mândruță dor
Fă-mi cămașă de fulor
Și mi-o coase cu cheițe
Și-o trimite la Bistrița,
La Bistrița-om face carte
Și-om trimite-o la Orade,
La Orade-om pune ruji
Și-om trimite-o pân' la Cluj

Flueraș cu fluerea
Nu mă poate desmerda
Numai mândra cu vorba.
Postam june ș'am junit
Și la asta n'am gândit
Să-mi cumpăr urât pe bani
Să fac fală la dușmani.

¹⁰) Vezi: P. Oltean, l. cit: Schematismus Venerabilis cleri dioecesis Traşilva-niensis a., 1882 p. 90—91.

Științele naturale și credința

de

DR. IULIU FLORIAN, preot militar.

(Urmare).

II.

Chestiuni controversate din timpul mai nou.

În 12 Februar a. c. s'au împlinit 100 de ani dela nașterea lui Carol Darwin. Acest iubileu l'au serbat materialişții cu deosebită atențiune.

De numele lui Darwin să leagă un șir de chestiuni din științele naturale, cari vreau să explice rostul vieții și a esistenței tuturor ființelor de pe pământ.

Problema vieții s'a impus omului din timpuri străbune și o aflăm desbătută la mulți scriitori de-alungul veacurilor, dar nici odată nu s'a discutat cu atâta interes, ca dela Darwin încoace, în veacul al 19-lea când omul curios de a ști toate, parecă a dat asalt asupra naturii, ca să dezlege și cele mai ascunse taine ale ei.

Carol Darwin și-a consacrat toată viața științelor naturale și a așezat teoria numită a darvinismului în înțelesul căreia toate viețuitoarele s'au dezvoltat în mod natural în decursul timpului din câteva specii de animale de un rang inferior.

Ori cât de contrară credinței să prezintă azi teoria lui Darwin în forma ei originală nu e tocmai așa detestabilă.

Ce-i drept Darwin nu a fost pătruns de o credință tare și aceasta să explice din creșterea lui, căci dejă ca ștudent era indiferent față de religiune și în biserică, sub Sf. Slujbă, citea pe Omer ori pe Horat¹⁾ precum însuși mărturisește.

Dar, că din teoria lui nu a eliminat Creatorul să vede din clausula ce să află la urma opului «Originea speciilor», care sună astfel: «E o părere înălțătoare aceea ce susține că creatorul a așezat șimburele vieții în puține sau chiar numai într'o singură formă de făptură și planetul nostru urmând legile puterii s'a dezvoltat în chipul atâtor forme de ființe admirabile și încă tot să mai dezvoaltă²⁾».

¹⁾ P. Martin Gander: Darwin und seine Schule, Einsiedeln i. d. Schweiz 1907, p. 5.

²⁾ Entstehung der Arten, übers. v. Victor Carus Stuttgart 8. Aufl. 1899,

Aceasta puțină credință ce mai licărește în teoria lui Darwin au delăturat-o cu desăvârșire materialistii, cari cu tendința de a explica tot rostul lumii acesteia pe cale mecanică fără concursul unei ființe mai înalte, au generalizat părerile lui Darwin la toate lucrurile din natură prezentând înaintea publicului mare drept «fapte» niște presupuneri cari nici când nu au fost adevărate.

În urma acestei proceduri ce nu să unește de loc cu metoda științifică urmată de bărbați serioși s'a născut o confușiune de idei, încât cei credincioși se îngrozesc și de auzul darvinismului și în genere de ori ce teorie, care să abate dela sensul literal al Sf. Scripturi iar cei indiferenți aplaudează la triumful materialismului asupra dogmelor bisericii.

Pentruca să putem satori raportul dintră credință și chestiunile din științele naturale, cari țin azi în încordare lumea științifică trebuie să satorim mai întâi marginile științelor naturale, ca să știm ce să țină din cadrul acestor științe și ce nu.

E lucru constatat, că obiectul științelor naturale sunt lucrurile cari cad sub cele cinci simțiri ale omului. Științele naturale își i-au materialul de observarea imediată a naturii; așadar sunt științe experimentale.

De aci urmează că nu poate fi obiect al științelor naturale lucruri din trecutul îndepărtat despre, cari nu avem date pozitive decât numai niște coniecțiuni mai mult sau mai puțin probabile.

Darvinismul sau precum să numește azi în formă modernizată evolutionismul să bazează pe niște presupuneri neadevărate, nu să poate ținea, dar de obiectul științelor naturale; este pur și simplu o teorie speculativă.

Când vorbim deci despre relațiunea dintră credință și darvinism nu facem altceva decât o combinațiune speculativă, ce s'ar resuma în cuvintele: «ce ar zice credința dacă ar fi așa cum susține darvinismul?» —

Dar să vedem ce poștește dela noi credința și cari sunt drepturile Creatorului cu privire la lucrurile din natură.

Sf. Scriptură isvorul credinței dupăcum adeseori să întonează are de scop, ca să ne arete, că tot ce vedem e lucrul unei ființe mai înalte și fără concursul acestei ființe totul s'ar preface iarăși: în *nimica*.

Nu avem ce căuta deci în Sf. Scriptură nici geologie, nici astronomie și nici o altă știință naturală.

Ce privește descrierea creațiunii din cartea facerii nu poate fi peatră de sminteală nici unui savant naturalist, după ce acele șase

zile în cari să spune, că s'a creat lumea, să pot lua de perioade nedeterminate.

Chiar și la Persi susține tradițiunea, că D-zeu a făcut lumea în 6 zile, iar o zi de a să socoti de o miie de ani³⁾.

La noțiunea creațiunii să recere și e de ajuns ca atomii cei dintâi să fie creați din nimica, cari atomi în urma legilor statorite de Creatorul să se desvoalte conform unui scop determinat.

Nici chiar aceea nu să recere ca ființele organice imediat să fie create, ci e de ajuns dacă materia primă poșede puterea de viață de lipsă pentru acele ființe.

Deja sf. părinți Vasile cel Mare și Sf. Augustin făcând exegeză în cartea facerii espun în ton oratoric ce putere mare a avut pământul la început, căci la porunca Creatorului a produs tot feliul de vegetale și tot soiul de viețuitoare⁴⁾.

Tot așa și teologii scolastici susțin, că puterea unei cauze cu atât e mai mare cu cât lucrează prin mai multe cauze secundare.

Sf. Scriptură dar nu împedecă pe nime de a susținea teoria evoluționismului într'u cât aceea susține dezvoltarea ființelor organice neraționale din câteva forme mai inferioare create imediat sau produse de puterea dătătoare de viață a pământului, și în genere nu stă în calea nici unei teorii fie din ori care ram al științelor naturale, dacă aceea teorie e rațională și nu e în contrazicere cu principiul suprem al cauzalității.

Are deci geologia toată libertatea de ași lua ani cu miile din timpul nemăsurat ce ne stă la spate, pentru ca să poată esplica dezvoltarea treptată a straturilor ce să ascund sub coaja pământului, are și zoologia deplină libertate de ași lua câte veacuri voește din timpul preistoric pentruca să contempleze feții naturei crescând dezvoltându-se și trecând prin sute de faze până la forma ce o au astăzi, are voie și astronomia de a descoperi sori noi mai mari și mai luminoși decât al nostru precum și planeți locuiți chiar și de ființe raționale; Sf. Scriptură, care are scopul esclusiv de a statori raportul omului de pe acest pământ față de Creatorul și Mântuitorul său rămâne neatinsă de toate aceste, iar credința noastră în loc să scadă crește alătura cu admirațiunea față de ființa aceea, care cuprinde spațiul nemărginit al universului, care numai cu cuvântul său a știut să aducă la desăvârșire lumea aceasta. Sufletul nostru văzându-să încunjurat de mii și mii de ființe, cari de cari mai măiestre să umple de o înfricoșare tainică și înălțătoare căreia marele botanist Linné li dă espresiune prin cuvîn-

³⁾ «Natur u. Offenbarung» Münster LIV. 1998. p. 479.

⁴⁾ Migne Patrol lat, tom. 34, col. 325—326; tom. 47.col.727.

tele acestea: «Deșteptându-mă am văzut, ca din dos pe atot-puternicul și atot-știutorul D-zău trecând și am înmărmurit. Din lucrurile zidite am aflat urmele Lui, căci în acele ziduri fie cât de mici și neînsemnate se ascunde atâta putere și înțelepciune și atâta desăvârșire nedescifrabilă⁵⁾»

Aceasta e libertatea ce o dă credința științelor naturale, și această libertate bine a înțales'o marele naturalist din veacul al 18-lea, care ca un profund cunoscător al celulelor nu a aflat nici o contradicție întră natură și credință, întră Creator și zidirile sale de aceea își pleacă cu umilință capul înaintea înțelepciunii vecinice.

Să vedem acum, adus'a oare la lumină veacul al 19-lea lucruri atât de uimitoare din arcele naturei, încât acele să clătine pe un savant în credință, ce atât de cucernic a mărturisit'o Linné.

Doce părți are chestiunea evoluționismului ce e pe tapet azi. Prima parte tractează originea și dezvoltarea ființelor organice iraționale, a doua originea omului..

Le vom lua pe rând.

(Va urma).

Scrisoare.

Amicului Ion Vioreanu.

E foarte bine aici la sat,
Cum n'am puteri a spune;
E liniște și pace-n jur
Imi place de minune.

Ascult, pătruns în fapt de seri,
Cum plânge doina sfântă,
In mărul nost cu glas duios
Cum filomela cântă.

Privesc cum florile adorm
Sub farmec blând de lună,
Cum păsărelele-și poftesc
Sfioase noapte bună.

Cum fetele se plâng cu dor
In serile senine
Și-aud cum fluerul duios
Se plânge în note line.

Și văd cum stelele păzesc
Al lunei tron în noapte
Și-ascult așa de bucuros
A râurilor șoapte.

Ear dimineața văd răsând
Sfioase floricele
Și văd cum blânde se trezesc
Intruna viorele.

Când am sosit acasă, știi,
Era o zi frumoasă
In prag cu dorul sfânt în piept
Măicuța mea duioasă.

M'a sărutat pe față 'nct,
Cu foc la piept mă strânse
Când m'a văzut fecior-voinic
De bucurie plânse.

E atâta fericire aici
In casa noastră mică;
La streșini tainic ciripesc
Puiți de rândunică

Și frați și sorioare toți
Privesc cu drag la mine,
O săptămână așa trecu
In cel mai mare bine.

Să-mi scrii și tu, cum îți petreci
La vatra părintească;
Aștept răspunsul negreșit.
Cu dragoste frățească.

Sandu Bujor.

⁵⁾ Systema naturae ed. XIII. 1789 p. 3.

Din viață.

Era pela sfârșitul lui April. Omătul se topise și numai pe alocuri, prin râpi îndosite, se mai ținea câte un petec alb. Pe acolo căldura binefăcătoare de primăvară uitase par'că să se abată. Păreele — înflate de apă, pământul — moale ca aluatul, străzile — înundate de tină. Și în dimineața zilelor d'ntâi de primăvară tina e închegată, numai pe deasupra, căci îndată ce înceată frigul nopții și dă soarele, ea începe să se rostogolească la vale spre canalele ca și un pohoi. Într'ășa o zi noroiasă îmi căzu sub ochi o scenă, care rămase adânc întipărită în sufletul meu. Era o ființă în care văzui sărăcia întruchipată. Un bărbat se târa de abia, de abia prin noroi. De a stânga lui pășea un tânăr de vr'o douăzeci de ani. La întâia privire *fața sombră* a acelu bărbat mă făcea să cred, că ar fi un *făcător de rele*. Mai pe urmă însă înțelesei greșeala mea. Era un țaran căzut în lanțurile mizeriei... Tânărul care-l însoțea, era feciorul său, student la liceu. Amândoi pășeau tăcuți... Feciorul ducea o păreche de desagi goi în spate. Pe fața lui palidă, galbănă ca o frunză dintr'o carte învechită, de abia mai licărea o schinteie de viață. Ochii lui sterși, de un umed cenușiu, steteau par'că de-a gata să se cufunde în adâncul capului. De sub guierul cămeșii sale albe îi ieșea în afară gâtul lung și uscat. Mergea alătura de tatăl său în pas legănat și îngreuiat de gânduri. Dela amândoi — nici o vorbă. Dela amândoi — nici un semn de viață! Numai un plescăit greoi produs în tină, de opinicile tatălui. Când ridica un picior în sus, i-se vedea pielea călcâiului prin opinca spartă, ear' când îl slobozea în jos, glodul țîșnea în sus printre degete, căci opinca și acolo era găurită. Sumanul de pe dânsul — sdreanță din sdreanță! Cu spatele aduse ceva înainte, cu fața stinsă, încrețită de griji și năcazuri, cu fruntea nourată, se mișca încet — încet târându-și cu greu picioarele după el. Întregul său chip era par'că încremenit. Părea o stâncă înegrită de loviturile furtunilor. Și în acea ființă trăiau numai ochii, dacă trăiau, că nu-i putea zări. Ochii erau ațintiți spre pământ, cu care se luptau picioarele, lui gréoaie...

Așa se duceau cei doi, fără să vorbească ceva întreolaltă. După un târziu abia, când erau să se despărțească, studentul zise cătră tatăl său:

— Tată, când mai vii pela mine ?

— Știu eu, dragul meu ? oftă bătrânul părinte.

— Vai, tată, nu uita de mine, că eu mor de foame!

— Eh, scumpule, d'apoi tu nu ştii ce nevoie e şi acasă? Şi acei de acasă, săracii, se uscă de foame ca şi tine. Şi apoi cum pot să viu așa de des încoace, n'ai văzut, când ai fost de Crăciun acasă, ce-i cu 'mă-ta...?

Studentul fu cuprins de un oftat prelung întrerupt:

— E tot așa de bolnavă mama, cum am lăsat-o?

— Da, scumpulé, da, ea nu mai are multe zile.

— Spune-i tată, că eu am să merg în curând acasă, să caute s'o găsească în viață.

— Ei, și când gătești școala? întrebă tatăl său.

— Hm! Trebuie încă mult să muncesc.

— Câte *ghimnazii* ai amu.

— Șapte.

— Șeptel... Bre, d'apoi is multe.

— Multe-s, Tată, și grele!

— Și apoi câte ai de gând să faci de toate?

— Câte? replică studentul.

— Da, câte? Vr'o zece. — unsprezece? Ha?

Pe buzele tânărului se trezi un suris amar:

— Încă una Tată, și apoi mă duc la popie. Am să împlinesc dorința mamei.

— Caută, măi băiete, și învață, învață din reputeri, zi și noapte, și te roagă lui Dumnezeu poate ți-a ajuta, că doară — doară li scăpa la o bucățică de pâne mai ușoară decât a noastră, că Doamne, greu li de trăit în vremea asta fără carte, li duce-o și tu mai ușor. și noi. Nădejdea noastră e la tine. Opt suflete asteaptă tremurând ajutorul tău.

Studentul în vreme ce-i vorbea Tatăl său, ținea capul plecat în jos, căci ochii li picurau lacrimi fierbinți de milă...

Se despărțiră. Întăiul nenorocit își luă calea spre bordeiul celorlalți șapte nenorociți, iar al doilea, studentul, spre cvartir. Pe drum îl ajunse un coleg de al său, care începu să-l apostrofeze:

— Ascultă, onorabile, așa-ți păzești tu cinstea de student?!

— Ce-i? tresări el.

— Cu cine mergea-i mai adinioară? Cine era nespălatul ăla? Cum, nu ți-i rușine să mergi cu un cerșitor?

— Taci, dragă, era Tatăl meu. A fost la mine, mi-a adus câte ceva și eu l'am petrecut puțin, zise studentul către colegul său, apoi intră în cvartir și începu să plângă cu amar...

Opt suflete nădăjduiau ajutorul lui... Opt nenorociți așteptau mângăierea lui... Opt chinuți așteptau dela dânsul alinarea durerilor lor... El se simțea și mai nenorocit decât ai lui de acasă.

Suceava, la 13 Iunie.

I. E. Oltean.

Codru frate.

E atâta frunză verde 'n codru,
 Şi atâtea raze dulci de soare.
 E cânt aici şi-i veselie
 Şi drăgostoşii fluturi zbor

Din floare 'n floare.

O lume nouă se 'nfiripă
 Cu zimbete senine 'n faţă...
 Răsare 'n suflete visarea
 Şi 'n inimi doruri vii. răsar

De dimineaţă.

Dar vezi, gândirea mea aprinsă
 Re'nvie noaptea ta amară...
 Ea-i sora dulce a clipei noastre...
 Şi jalea 'ngrămădită simt

Cum mă doboară. —

Cu ochii umezi — noi ne stingem
 Cerşind mereu o rază lină.
 Tu..., ori ce-a fost, ce-ţi pasă! Astăzi
 Suride dulce creanga ta

De farmec plină.

De ce suspini şi plângi, bătrâne?!
 Ce taină-ţi 'nfioară sânul?
 ... E focul dragostei de frate:
 La poală-ţi vezi 'nghenunchiat

Plângând Românul.

NOTIŢELE UNUI DASCĂL

— † Ioan Germanu Domnul —

După moartea profesorului Nicolae Popescu, tovarăşul său de dascălie încă nu mai putea zăbovi mult. Obişnuiţi în aceeaş brazdă, locuind aproape patruzeci de ani alături în camerele istorice ale mănăstirei din Blaj, nu se mai simţiau bine în atmosfera schimbată a vremilor.

Ales bătrânul Ioan Germanu se simţia mai stingherit ca ori cine, Tovarăşii săi de muncă se strecuraseră încetul cu încetul; se vedea aproape singur într'o falangă atît de falnică odinioară, atît de rarită astăzi. Şi ori cît de strânsă s'ar părea legătura dintre cei ce se duc şi cei ce le urmează, bătrânul dascăl nu avea multă încredere în durabilitatea ei. Erau alţi oameni, cu alte vederi par'că, cu prea puţină pietate pentru convingerile de fier ale — ortografiei etimologice, — Cipariene...

Iată punctul de forţă al acestui dascăl bătrân, idealul pentru care s'a luptat toată viaţa, cu tot mai puţine sorţi de izbândă, dar cu îndârjire şi credinţă vrednică de grenadirii lui Napoleon.

Câtă amărăciune va fi simţit acest dascăl crescut pe vremea aprinselor discuţii ortografice (erau vremuri, când pentru *u* final filologii noştri erau capabili să se palmuiască chiar!) —, când vedea cum lamura sacră a Ciparianismului, care fălăia odată falnică asupra republicei noastre literare, pierde tot mai mult din gloria ei străbună, cum cei ce-i juraseră credinţă se reslăţesc ca nişte dezertatori nemernici.

El prinde singur steagul părăsit, îl fălăie cu îndârjire, cercând să închege iarăşi şirurile rărîte, dar glasul lui abia se aude, pierzându-se în gălăgia preocupărilor mai nouă, ca un cântec bătrănesc, ca un *u* final...

* * *

Şi cît de îndreptătită era îndârjirea acestui filolog ciparian!

S'o mărturisească foştii lui elevi şi întreg publicul românesc, care până înaintea cu două decenii numai, se alipia morţiş de sistemul etimologic. Cât de greu ne-a venit să lăpădam pe *u* final, pe care urechia noastră îl *auzia* destul de lămurit: să scriem *timp* în loc de *têmpu*, primejduind astfel origina latinească a cuvântului.

A biruit curentul mai nou și sistemul Ciparian a rămas numai ca un document istoric în evoluția limbei noastre, un document, cărui avem să-i mulțămim foarte mult: stăruința cu care a scos la iveală (per fas et nefas) originea romană a limbei noastre, apoi influința binefăcătoare ce s'a revărsat din acest luminos principiu asupra conștiinței naționale și entuziasmul pentru lămurirea chestiunilor filologice.

Cipariu a codificat într'un sistem filologic istoria lui Petru Maior!

* * *

Batrânul, care a rămas credincios până la moarte acestui sistem, — s'a dus și el.

După o muncă de treizeci de ani pe terenul instrucției, în care vreme a redactat și o revistă școlară, s'a retras în pensiune înainte cu un deceniu aproape.

Tot mai puțin se amesteca în mișcările generațiilor mai noauă și tot mai mult se zăvorăia în cercul de fier al convingerilor vechi, cari li trecuseră în sânge.

Și așa tot mai mare era distanța dintre el și cei ce-i veniau în urmă.

Pare că și moartea i-a fost rânduită după voia lui, căci n'a murit în decursul anului școlar, când l'ar fi petrecut la groapă sutele de elevi, cu flamura cernită a gimnazului, ci în timpul feriiilor, când școalele sunt goale și Blajul pustiu...

În urma urmei generația de astăzi a elevilor are foarte puțin a face cu acest dascăl bătrân. S'a pârindat o întreagă generație prin clasele gimnasiale, de jos și până peste pragul maturității, fără să-l fi cunoscut decât după nume. Și tot mai palidă era în cercurile studențimii legenda »Domnului celui bun«, de a cărui proverbială bunătate vor ști să povestească atâtea lucruri mii de elevi mai vechi, trecuți prin școalele Blajului.

* * *

Încă o cameră din vechia mănăstire călugărească e goală.

Domnul cel bun s'a mutat între spiritele înaintașilor și a vechilor tovarăși de muncă și de idei, cari îl înțelegeau mai bine, ca cei de azi.

În urma lui rămâne amintirea unei vieți petrecute la altarul culturii naționale, amintirea unui suflet de o rară bunătate, de un naționalism curat și neșovăitor.

Al. Ciura.

De unde și cine suntem?

— Fragment dintr'un discurs academic. —

Cu cât trece timpul și metoda critică a istoriei intră mai adânc în cercetarea originilor poporului român, cu atât răsare mai limpede latinitatea sa.

Această latinitate nu se dovedește numai cu mărturia elocventă a monumentelor, a prietilor, a drumurilor și a limbii, ci se dovedește minunat cu ceea ce este viu și mlădios, cu firea și însușirile poporului nostru.

Dovezile scrise sunt nenumărate. Pentru cine a trăit ani îndelungați la picioarele coloanei lui Traian și a privit, mut de admirație, arcul de triumf dela Benevent, — resare o lumină mare din negura veacurilor: lupta dintre cele două neamuri, ce au alcătuit poporul român de astăzi. Pentru ca un împărat ca Traian să se ridice de mai multe ori din augusta liniște a Palatinului, să se pună în fruntea legioanelor, să treacă Adriatica, să iea în curmeziș Illyricul, Panonia, Moesia, spre a ajunge la Dunăre, — a trebuit să se simtă Imperiul în pericol. Iar după ce Imperiul roman a biruit, grija biruitoarelor n'a putut fi alta decât de a împănă în pământul Daciei, pentru totdeauna, drapelele romane. Fiindcă ar fi o copilărie de a crede că Romanii făceau război numai pentru plăcerea de a se bate. Popor fundamental politic; deci logic, Romanii se băteau pentru a stăpâni lumea, și numai ceea ce era neapărat trebuitor acestei stăpâniri, devenia o necesitate războinică.

Cucerirea Daciei și menținerea cu orice preț a acestei provincii, era o trebuință absolută a politicii romane. Dacia formă ceea ce se numește astăzi *une tête de Ilgne*, prin urmare trebuia să fie întărită cu toate mijloacele de apărare cunoscute pe atunci de arta militară, ca drumuri strategice, poduri, castre, și, mai presus de toate, *coloni*, cari, pe de o parte, luau țara cucerită în stăpânire reală, iar, pe de alta, serviau legiunilor recruții trebuitori. De unde erau acești *coloni*? Se afirmă că ei veniau din toate părțile Imperiului, dar mai cu seamă din provinciile ilirice, cari, fiind învecinate cu Dacia, dau cu înlesnire contingentul trebuitor, trecându-l peste fluviu. Noi credem că asemenea cea mare ce există și astăzi între poporul roman din Romă și poporul român din Oltenia, din Banat și din Transilvania, precum și

anumite obiceiuri și cuvinte dialectal romane (il romanesco) se datorește faptului că mulți dintre colonii Daci proveniau din urbea *Romei* sau din suburzii și provincii înconjurătoare. În toate cazurile, legionarii și colonii ce au rămas în Dacia trebuiau să fi alcătuit trupe de elită (este cunoscută faimoasa legiune a XIII-a Gemina), căci nu se poate admite ca Împăratul să fi lăsat pe mâna unor mercenari, adunați de pretutindeni, țara cucerită cu atâtea jertfe. Se știe cu câtă grijă de amănunte se ocupa Împăratul Traian de administrarea provinciilor. Corespondența sa cu Pliniu cel tânăr este o admirabilă dovadă, iar diploma ce trimite lui Publius Acclus Aquila, centurion din a șasea cohortă călărească, ne luminează deplin.

La noi, el așează, peste tot pe unde socotește că este o poziție strategică, lagăre întărite, în cari cohortele, centuriile și manipulele se confundau, cu timpul, cu veteranii, alcătuiind, împrejurul fortificațiilor, târguri, de unde apoi se întindeau la câmp, Latinul fiind plugar înăscut.

Nu este deci o simplă întâmplare, dacă, după invaziunile barbarilor în Peninsula balcanică, parte din poporul latinizat al acestor provincii s'a îndreptat către munții Carpați. Această reintegrare nu s'ar putea explica, dacă n'ar fi trăit acolo un popor voinic, cure, după ce absorbise pe Slavinii primelor năvăliri, formă acum trunchiul dacoromân, capabil de a se apăra singur.

Ceilalți locuitori latini ai Peninsulei balcanice au apucat alte drumuri. Unii au rămas unde să aflau, alcătuiind Macedonia; alții au luat-o spre miez-noapte, ajungând până prin Istria, ba chiar până în Moravia și Silesia, unde s'au pierdut aproape complet.

Dovada supremă a latinității noastre neîntreruptă este însăși ființarea noastră de astăzi, căci mai cu seamă în propagarea raselor, natura nu face salturi.

Iată prin urmare, în liniamente mari, de unde venim noi, ca popor, și unde se cuvine să căutăm cauzalitatea noastră sufletească.

Să vedem acum cine suntem.

Documente scrise despre noi înșine nu avem, decât de pe la începutul veacului al XV-lea. Până aci, rar câte o mențiune topică de prin acte latine sau slavone, care dovedește existența unui popor de baștină, cu graiu românesc.

Cu toate astea, poporul nostru a trăit și înainte. Cum a trăit el? Până la năvălirea Bulgarilor, probabil în grupuri împrăștiate pe toată întinderea munților, alcătuiind mici căpităni de sine stătătoare; după organizarea Bulgarilor, au intrat cu aceștia în unire politică. Pe vre-

mea lui Bela, regele Ungurilor, Daco-Românii nu erau strănşi într'un singur mănunchiu şi nici ţara lor cunoscută sub un singur nume, ci erau împărţiţi în mici cnezate, chemate *ţara Severinului* (terra de Zeurino) sau *ţara până la Olt*; *terra Cumania* sau *terra Litua* (ţara de dincoace de Olt). Numai mai târziu, numele de Transalpina indică ţara românească din sud-vestul României de astăzi.

Dar toate acestea sunt numai nişte indicaţiuni rătăcite prin documente străine. În realitate nu ştim nimic despre strămoşii noştri din veacul de mijloc şi numai prin inducţiune putem să afirmăm că au fost un admirabil popor.

Dacă socotim că dela năvălirea Bulgarilor (679) şi dela venirea Ungurilor (894), poporul daco-român a fost cu desăvârşire lăsat în afară de orice atingere cu restul lumii latine; dacă ţinem seamă de faptul că studiile bizantine, foarte la modă astăzi, vorbesc de tot felul de popoare din Peninsula balcanică, fără măcar să pomenească de Daco-Români; dacă luăm pe strămoşii noştri în părăsirea completă în care au vieţuit mai bine de o mie de ani, spre a răsări la libertate cu minunatele însuşiri ale poporului nostru de astăzi, trebuie să recunoaştem că *latinitatea este o virtute*, pe care o au numai unele plante superioare, de a-şi păstra, în sămbure, puterea germinativă a speciei. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Poporul daco-român, rupt din trunchiul latin, a început în Carpaţi o viaţă nouă. Copilăria fiecărui popor este lipsită de evenimente însemnate şi mai cu seamă de mijloacele de a le transmite urmaşilor.

Cum au trăit ciobanii noştri pe corhane; cum s'a înmîlţit ei, în austeră şi greua viaţă a munţilor; când s'au creştinizat; cum erau administraţi, nimic nu ştim din toate acestea.

Două mari însuşiri sufleteşti par a fi caracterizat pe strămoşii noştri, în toată întinderea timpului: pe de o parte conservatismul cel mai ireductibil, iar pe de alta un sens de orientare extraordinar, ambele virtuţi fundamentale latine. Pentru ca să se poată strecură în timp, neatinşi, ei au trebuit să se lupte cu sălbăteciile năvălitori, Slavini, Ostrogoţii, Bulgarii, . . . apoi mai târziu cu Tătarii, cu Polonii, cu Turcii; apoi iarăş cu Ungurii; apoi cu *elementele* şi în fine cu ei înşişi. Erau vremuri când câmpiile rămăneau pustii, când elementul autohton părea răpus de restrişte, şi, totuşi, el renăştea din focul sacru al sufletului său, mai oţelit ca ori când.

Când te cobori astăzi la Băltăteşti, şi dai de amfiteatrul colinelor ce par a apăra micul oraşel Neamţu, deasupra căruia se ridică ruinele castelului lui Ştefan cel Mare, ai impresia evidentă a strategiei Domnitorului moldovan. În tot judeţul Neamţu adie un suflu de eroism, iar

plăeşii ce umblă după nevoile vieţii de toate zilele, par neadevăraţi: statura lor înaltă, alunecând pe văile netede, le dă un aer de figuri legendare. Să fie legionarii romani? Ori taraboşii daci? Ori suliţarii dela Rovine?

Cum s'au păstrat oameni aceştia? Şi cum s'au păstrat ciobanii din Transilvania, trecând prin toate nevoile, prin toate împilările, prin veacuri de restrişte, şi biruind pururea?! Dela Mihaiu: Viteazul şi Ştefan cel Mare, la Horia la Tudor Vladimirescu şi la Avram Iancu; dela aceştia la Valter Mărăcineanu şi la Şonţu: Năvălitori s'au dus şi alţi năvălitori au venit; soarele a răsărit şi a apus de mii şi mii de ori; pădurişe au îmbătrânit şi s'au desrădăcinat; apele şi-au schimbat cursul; şoimii au pierit, zimbrii s'au stins, iar în pământul Dacţei neclintit a rămas numai legionarul roman!

Dacă lăsăm la o parte negura veacului de mijloc şi ne oprim un moment la timpurile moderne, găsim pe Români în cea mai grea luptă politică, în ziua în care s'a gândit să-şi alcătuiască un Stat. Care este poporul care a trecut prin truda sufletească a Românilor, dela *Divanul ad-hoc* până la recunoaşterea independenţei? Generaţiile tinere de astăzi nici nu bănuiesc câtă cheltuială de patriotism şi mai cu seamă de sens de orientare a trebuit să facă bărbaţii noştri politici, ca să asigure Patriei lor un loc onorat în lumel.... Prinşi între împărăţiile cele mai straşnice din Europa, absolutiste şi militare, cari voiau să ne încorporeze fiecare la rândul său, bărbaţii noştri politici au avut totul de creat, o istorie a trecutului, o pază a momentului, şi o constituţie a viitorului. Amicii noştri de peste Dunăre, când îşi făuresc astăzi independenţa, nici nu-şi închipuiesc prin ce greutatea au trecut Principele române la 1859!

Cărei Imprejurări se datoreşte această fenomenală putere a unei rase? Conservatismului şi sensului de orientare.

Pe metopele interioare ale arcului de triumf al lui Constantin ridicate din Forul lui Traian, se văd Dacii duşi în robie îmbrăcămintea lor de atunci este tocmai îmbrăcămintea muntenilor noştri de astăzi. Dovadă de adâncă statornicie a rasei.

Poporul roman a fost un popor conservator şi esenţialmente politic. Tot aşa este şi poporul român.

Iată ce suntem.

Duillu Zamfirescu.

(Din «Poporanismul în literatură».)

Cugetări.

Un crin este susţinut numai de razele curate ale soarelui şi de apă; într'un aier stricat să vestezeşte, în vin să strică. — Inima noastră până atunci e curată şi nevinovată până încunjură societăţile rele şi petrecerile beţive. —

Trad de I. P. C.

Icoane din viaţa poporului român din Bihor

(1700—1748)

I. Sate şi preoţi calviniţi în Bihor.

Românii din Bihor din veacurile, de când se află urme despre ei, erau supuşi episcopilor latini de Oradea-Mare, locuind pe teritoriul dăruit acestora.

În urma schimbărilor politice românii din Bihor, ajung pe la 1556, respective pe la 1567 sub stăpânirea domnilor protestanţi. Aceştia cu toate că promiteau mai multă libertate, cu vremea au devenit cu totul altcum, așa cât domnia lor înseamnă de o parte domnia oligarhilor, iar de altă parte asuprirea celor slabi și despoierea de drepturi, a celor fără de protecție.

Și aceste se observau nu numai, în privința politică, ci și în cea religioasă.

Cunoscute sunt amărăciunile, prin cari au trecut Românii ardeleni sub principii protestanți; tot prin de aceste au trecut și bihoreni, dacă nu li-se vor fi mai adaus încă și altele, căci micii satrapi totdeauna sunt mai răi, decât stăpânii lor.

Abia după jumătate de veac dela proclamarea libertății religiunii protestante avem sate și preoți români calvini în Bihor. Sunt sate unde calvinii sunt în majoritate și mai puține de acelea unde românii sunt în preponderanță. Astfel aflăm în 1631 pe Mihaiu, popă în Tataros (Brusturi); în 1635 pe Petru Tatarosi (din Brusturi) și pe Petru Papfalvi (din Popești); în 1671 pe Ioan din Cséhtelek (Ciutelec), iar în Monospetri (Monoșpetreu) pe Petru Kövesdi; în 1675 pe Mihaiu Szóvárhegyi (din Picleu) în Sárszeg (Sárság), în Totfalu (Sârbi) pe Demetriu Totfalusi, în Tataros (Brusturi) pe Moise Tatarosi.

În sinodul calvinesc ținut în Nagy-Léta (Leta-m.) în anul 1678, se împuternicesc seniorii români: Mihaiu Pap și Andreiu Nagra să ordoneze pentru ținutul de dincolo de Criș (repede) pe candidații de preoți români: Ioan Debreczeni, Petru Kospalagi și Gheorghe Fancsikai. În 1681 aflăm în Almosd predicător calvin român pe Gal¹⁾.

Dar aflăm și episcop calvin în Bihor, pe Avram Burdanfalvi (1641²⁾).

¹⁾ Dl Bunyitay V. Biharvármegye oláhjai és a vallási Unio. pag. 33 și 35.
²⁾ Dobrescu: Fragmente, citat la D-l A. Bunea, Sava Brancovici. Unirea 1907, Nr. pag 21.

Dintr'o investigație, ținută de comitat în 1727, în cauza diferințelor ivite între episcopul latin, contele Emeric Csáky, și preoții numiți «rasciani» și «rutheni», aievea români, apare, că pe la începutul veacului al XVIII încă tot mai sunt sate și preoți românești calvini în Bihor^{*)}. Așa în Kisláz aflăm pe Petru Pap, carele suferind mult în vremea luptelor racoțiene, urându-i-se de multele maltratări și molestări, ce avea să îndure, doboară crucea de pe biserică, apoi luând crucea, ce îndătimează preoții să o ducă cu sine cu ocaziunea funcțiilor bisericesti, o dă oamenilor lui Rákoczy, cari au aruncat'o în foc. După aceste s'a dus la Tarcia, unde face mărturisirea credinței înaintea superintendentului protestant. De aici înainte e cel mai însuflețit misionar al protestantismului, iar pe poporeni din Kisláz îi silește să mănânce carne în postul cel mare, spunându-le, să mănânce, pe sufletul lui, că nu e păcat, cea ce intră, ci ceea ce ese din gură. Au fost preoți calvini în Sárság Mihaiu Pap († înainte d 1727), în Csételek (Ciutelec) Ioan Pap (în 1727, de 110 ani). Acest din urmă recunoaște, că pe el: «la ridicat de popă predicatorul din Dobrițin Nógrádi Mátyás și că în virtutea acelei imputerniciri a preoțit până în anul trecut (1726). Tot așa și Petru Pap din Kisláz, căci nefiind vlădică român prin împrejurul acela, s'a ordinar cu mai mulți dimpreună în Dobrițin dela predicatorul calvin; aceia însă toți au murit»^{†)}.

În Tataros (Brusturi) era preot un oarecare Moise (probabil cel amintit la anul 1675), carele era ridicat de protopop calvin. Pe Moise

*) Investigația amintită s'a ținut la porunca Cons. Loc. din 5 Sept. 1725 Se începe cu 14 Iulie și durează până în 25 August. 1727. Arhivul comitatulu Bihor, — Fasc VIII Nr. 23.

†) Investigația din 1727. Arh. Cott. Nr. 23 Fasc. VIII.

«Dre 15 Jul. Secundus Testis Michael Pap Száldobágyensis parochus graeci ritus, fasionează, că: «tudja jól a Fatens, hogy vámoslázi (ori Kislázi, tot una) Pap Péter kálvinista esperestül emeltetett, sőt a maga házánál sok emberseges oláh embereket kényszerített, hogy az magok nagy Bőjtjök idejében hust egyenek, ugy mondván: az ő lelkére egyenek, mert ki be megyen embernek a szájában nem vétek, hanem a ki kijün. Ugyan ezen vámoslázi pap az elmúlt kuruc háboruban a Szent keresztet a templomból, a ki a papok magoknál szoktak tartani templomi szolgálatokat tévén, kivítette a templomból a kurucokkal tűzbe tette s meg égettette, melynek nagyobb bizonyására a Fatens azt adja elő, hogy maga látta egy darabját a hagymádfalvi templomban Isten tudja, hogy Sárszegen, ki kálvinista ezesperesttől emeltetett papságra, az öreg Pap Iános csételeki pap (a ki most közönséges ember) papságra kálvinistáktul emelkedett fel. Tataroson egy Moizes nevű pap, a ki kálvinista esperestül emeltetett papságra, azután üdvöz. Püspök Benkovics ammoveálvan igaz oláh papot rendelt a templomhoz, és a templomot ahoz képest reformálta. —

li amovează din parohie episcopul latin Augustin Benkovits (mort la 1702), dând bisericii preot român dreptcredincios.

Devenind Mihailu Kebell vicar al episcopului latin Em. Csáky (fn 1710) se nizeşte din toate puterile să convertească parochiile calvinite. Spre scopul acesta aduce în dieceză mai mulţi călugări, pe cari li trimite ca misionari în comunele cu pricină. Stăruinţei lui este de a se atribui convertirea, repective *unirea* următoarelor comune calviniste: Genyéte (Ghetea), Ketz, Ujfalu (Spurcani), Pappfalva, Derna, Jankafalva, Hagymádfalva (Spinuş), Tótfalu, Csohaj, Szunyogd (Suiug⁶)

Iacă deci, că pela începutul veacului al XVIII încă tot mai sunt sate şi preoţi calvini în Bihor. Iar influinţa dezastruoasă a calvinismului se resimte până târziu în nenumăratele cazuri de immoralitate a preoţilor şi credincioşilor, cari bucuros credeau cât de firm, dacă drept recompensă li-se iertau şi cele mai grele păcate, conform principiului adus de protestanţi: «Pecca fortiter, sed crede fortius».

Stefan Tăşedan.

SCRIITORI ŞI SCRIERI

Insemnări* din bisericile Maramurăşului

O nouă carte din lumea celor ce numai sunt. Nu e vorba în ea de răboaie, de schimbări de tronuri, nici de frământări mari politice. Sunt notiţe scurte din viaţa modestă a satelor şi cu toate acestea au pentru noi o deosebită valoare pentru că cuprind o parte a sufletului românesc.

Mai fiecare însemnare ne dă istoricul unei cărţi. Celea mai multe sunt cumpărate de ţărani cu bani mulţi şi cu trudă multă. Pe popa Niculae din Apşa de jos îl vedem umblând după cărţi prin Blaj. Preţul e totdeauna indicat. Cărţile sunt dăruite bisericilor pentru sănătatea şi iertarea de păcate a donatorului «pentru a celor repausaţi odihnă» şi

⁶) Fr. A. Lampe, Historia Eccl. Reform. pag 644 citat la Gregorius Csillagházi Miscellanea. Ms. tom. I: pag 110. Arhiv. Episcopiei gr.-cat. de Oradea-Mare Nr. 280.

* Însemnări din Bisericile Maramurăşului, culese de I. Bârlea şi publicate cu cheltuiala ministerului de instrucţie publică. Bucureşti Socec 1909. Preţul 5 lei. Se poate cumpăra şi dela autor: Berbeşti (Bárdfalva, Maramaros m.) —

a tuturor celor repausați dela Adam, zice o Inscricție de pe un Strajnic din Blaj din 22 Novembre 1773. Pe lângă sumele evlaviosului donator e Inscrisat aproape totdeauna și numele preotului. Ba Popa Ioneşel, feciorul lui Pop Mateiu din Budeşti, în o notiță din 1757, luna Ianuarie 28 Inştiințază pe toți cinstiții boieri, »că în zilele acestora stăpănesc țările, adecă întâiu 1) Patriarch dela Roma Benedict a doua(!) 2) iarăși mai mare stăpânitoare pe țările acestea este crăiasa Maria Teresia a 3) Vlădicul de Mocaci, Mihaiu Manuil Olşavschi a 4) vicarăș în Maramurăș Daniil Gavrilovici, în Sighet locuește a 5) în eraşul Cosoului protopop Andraş din Giuleşti, în eraşul Izei protopop Ionaş din Săcel. Apoi earăși mai mare domn în Maramurăs fiuşpan Barcoți Imvre: Vițeişpan Budai din Sighet apoi în eraşul Cosoului jurat Dunca Simon din Sârbi, într'a Izei earăși jurat Bale Mihaiu din Eud» (pag. 57)

Un credincios își scrie actul de danie în versuri, cari încep cu

Bine-i omul cu soție
Apostol cu vanghelie.

Păcătosul, care va îndrăzni să Instrăineze cartea e blăstămat.

»Iară cine se va afla fără frica lui D-zeu să o fure, să o mute dela aceasta sfântă biserică să-l loviască bubele lui Chiezi și tremurul lui Cainu și să fie blăstămat de 7 soboare ce s'au făcut în toată lumea« (pag. 48). »Iară cine o lua sau fura și oa sminti dela aceasta sfântă biserică, să fie treklet și proklet și negru ca Iuda, că a vândut pe Christos. Amin«, spune o altă Inscricție (pag. 81),

Sunt însă și altfel de notițe. Astfel la pag. 124 ni-se spune, că la 1776 Maiu 22 au fost insurenție (insurecție) și au fost nemnişugul din Maramurăs și din toată țara ungurească în catane. Iară a 2-lea rând a fost insurenție la 1800...» Teodor Roşca »parochuşu« din Poieni »când au fost Intrat nemții în Maramurăș... (pag. 152). Vasile Volosan protopop în Slatina critică biserică zdită pe cheltuiala norodului, care- »ca în batjocură pusă și slabă proastă făcută« (pag. 192). »Mult păcătosu Simon popa Ștefan parochuş în Vişăul de mijloc«, ne vorbește despre-o foamete straşnică (pag. 211) unul ne spune cum au umblat »cursu anilor dela naşterea lui Christos 1772 (pag. 128). La pag. 77 ni-se dă o interesantă învățatură la multe felii de boale. Un popă își descrie viața în versuri (pag. 75—6). Deosebit de interesante sunt versurile dela pag. 189—191, aflătoare pe nește foi adause la un *Octoich* fără titlu din Slătioara, în care cineva se plânge de asupririle Sârbilor.

O români nefericiți
Cari suntem neuniți

De sârbi suntem înjugați
De-al nostru bine înșelați.

Năcazul cel mai mare e, că
— limba domniască
A noastră cei românească
Schimbându-o pe sârbie
Ne creștem pruncii 'n orbie.

Sârbii ne răpesc fără milă ce avem mai scump
Așa-i la sârbi de noi milă
Ca țiganului de pilă.

Cauza acestor rele e «jalnica neunire», «care ca un trăsnet a
venit și pe noi ne-a despărțit

Făcându-ne o lege nouă
De ei ne-am tăiat în două
Adecă de cei uniți
Decât noi mai fericiți,
Decât noi mai luminați,
Decât noi mai învățați.

Drept aceea dacă vrem să ne mântuim să trecem la unire
«Și vom fi văzuți în lume
Cu prea sfânt unitul nume.»

* * *

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am cules pe nimerite, câteva notițe din cartea d-lui Bârlea, ca
cettorii să se poată convinge, cel puțin în parte, ce comori stau ascunse
prin bisericile noastre așteptând scrutatorul harnic și pricepător care
să le facă accesibile publicului și științei românești. Pilda dată de d-
l. Bârlea, care ca cleric în seminariul central din Budapesta, singur, în
vacanțe, a cules aceste prețioase însemnări, ar putea fi urmată și de
alți colegi ai săi. De s'ar înțelege 5—6 înși într'o vară ori două ar
putea cutreera toate parochiile noastre din țară și ne-ar putea da
complet materialul împrăștiat, cules numai în parte în «Scrisori și
Inscripții ardeleni și maramureșene» de Iorga (v. «Răvașul» 1907 pag. 9.)

Poezii populare.

Firea-i boltă sănătoasă,
Multe fete faci frumoase.
Tu potică să trăiești,
Că pe multe rumenești.

Frunză verde a mărului
Nu crede feciorului,
Că te pune pe genunche
Te sărută-n ochi, pe frunte,
Și-ți mințește mii și sute,

REVISTA POLITICĂ

Dr. Aurel Mureşanu.

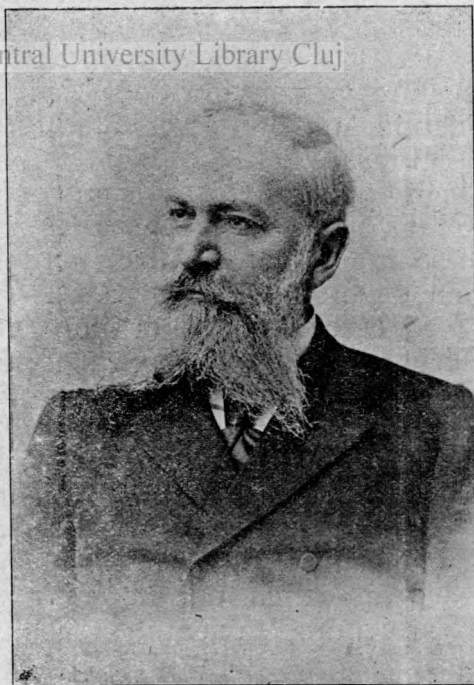
I.

«Stați neclintii la postul, la care v'a chemat soartea; stăruiti și luptati fără preget pentru cauza sfântă a poporului vostru; n'asteptați de la nimeni, nici mulțămire, nici recunoștință, ci în bine și în rău, în pace și în războiu, țineți sus și tare steagul mântuirii lui, să-l vadă de departe oștenii loviți de arma inamicului și de arma sortii; să-l vadă și să-l recunoască, ca să nu se risipească și să nu peardă nădejdea în izbândă!»

Numărul Iubilare al «Gazetei».

Personalitatea și rolul unui bărbat al vieții publice, cum a fost regretatul director al «Gazetei Transilvaniei»

Dr. Aurel Mureşanu, sunt cu mult mai importante, decât ca să se poată trece preste ele la ordinea zilei, așa de ușor, cum se pare, că s'ar trece la noi, așa de curând după așezarea osămintelor lui în cimiterul din «Groaverii» Braşovului lângă mormintele înaintașilor sei. Un bărbat ca Aurel Mureşanu, care 32 de ani a cârmuit, cu rar tact și înțelepciune, călăuză cea mai veche a opiniei publice românești, ne ofere studiind viața, ființa și caracterul seu, tot atât de multe și folositoare în-

† Dr. A. Mureşanu.

vătături, ca și acelea, pe care el însuși le propovăduia; ba ne dă o *învățătură* mai mult, care este cu atât mai prețioasă, cu cât e mai obiectivă, adică *învățătura sumară* a vieții sale întregi, privită în fața morții și sub specia eternității.

Nu avem pretenția de a face aici și acum studiul, ce ne-ar răsplăti cu așa de multe și prețioase învățături. Lipsa unui atare studiu însă și folosul lui pentru însași orientarea noastră publică, și pentru instruirea tinerelor generații, va recunoaște-o, credem, ori și cine. Dar și până va veni timpul și omul potrivit, noi, cari în viață totdeauna l'am prețuit și la moarte l'am deplâns cu durere sinceră, nu putem să ne îndepărtăm așa curând de lângă mormântul seu.

Spuneam, în rândul trecut, că înmormântarea lui nu era vr'o manifestație grandioasă, cum s'ar fi putut cu tot dreptul aștepta dela un popor, ca al nostru, care are așa de puțini bărbați devotați exclusiv cauzei de obște. E adevărat; dar pentru a constata întreg adevărul trebuie să adaugem, că din prilejiul morții și înmormântării lui ni-s'a dat a vedea o manifestație publică rară, care întrece ori ce convoiu bogat, cu cântec și flamuri, și care constituie un prețios omaj adus sufletului și personalității lui Mureșanu.

În lumina acestor manifestații publice, unanime în întreagă presa românească, figura lui Aurel Mureșanu învie înaintea ochilor noștri cuprinsă într'o completă aureolă de erou.

Să cercetăm mai de aproape, măcar o parte din razele acestei aureole, cu care presa română încununează «pe cel mai *cinstit* reprezentant» al său, ear poporul român «pe cel mai devotat apărător» (Telegrama deputatului Dr. Stefan C. Pop) pe «adevăratul Român, cu caracterul lui curat» (Eman. Ungureanu din Timișoara).

În numele «întregei prese românești» dl Ion Bacalbașa a salutat rămășițele scumpe ale vrednicului Murășanu, cu adâncă durere, «dar și cu *negrăită mândrie*».

«Neclintit, ca sentinela poetului, pe care mama Roma a pus-o straje pentru apărarea neamului românesc — zicea oratorul — este demn de sigur acest *luptător*, care n'a ținut în mână sa numai peana ziaristului, să fie sa-

lutat de noi toţi... ca un *adevărat erou*. Da, eroi sunt aceia, cari ştii să fie şi victime, şi trimbiţe ale reînvierii!»

Alt orator, sincer şi entusiast, vorbind în numele tinerimei şi în numele culturai şi literaturii române, al cărei profesor este, declara pe Aurel Mureşanu, în marginea mormântului, de «*cel mai adevărat apostol al iubirii de neam şi al iubirii de limbă strămoşască*», prezentându-l, ca pe un mijlocitor al ideilor regeneratoare, profesate de Petru Maior, pe cari cu entusiasm şi cu îndârjire le-a răspândit, ca să cuprindă corpul întregului popor românesc.

Ear oratorul de forţă, care a celebrat în biserica din «Groaveri», înaintea sfântului altar, şi în faţa unei mulţimi alese de reprezentanţi ai Românilor, vredniciile re-pausatului, arătând în lumina istoriei genesa politiceii tradiţionale româneşti; eată prin ce excursiune solemnă statoreşte caracterul politic alui Aurel Mureşanu:

«Intre astfel de împrejurări — zice oratorul Dr. Bunea — şi-a creat poporul românesc din Ardeal şi ţara ungurească acea *politică naţională* care are 2 puncte cardinale, răzemate pe indentitatea intereselor sale cu ale casei domnitoare habsburgice; din cari puncte *unul* este: *localitatea nestrămutată faţă cu a-gusta casă domnitoare*, iar altul *închegarea poporului român* de subt stăpânirea aceleiaşi case puternice într'o *individualitate politică*, înzestrată cu toate condiţiunile de existenţă şi de desvoltare şi afirmare pe toate terenele vieţii publice şi de legătură sufletească culturală cu românimea de pretutindenea, fără a se ştirbi prin aceasta drepturile fireşti, ce se cuvin după principiile neschimbăcioase ale dreptăţii şi umanităţii, în asemenea măsură, şi celorlalte popoare de subt schiptrul casei domnitoare de Habsburg, şi fără a se pierde din vedere acele îndatoriri, cari ca cetăţeni loiali le avem faţă de patrie şi cari le-am împlinit totdeauna cu sfinţenie.

«Aceasta este aşanumita *politică tradiţională* a românilor din Ardeal şi ţara ungurească.

«Ea este adânc săpată în inimile tuturor românilor adevăraţi, este înscrisă în memoriile marelui episcop Ioan Inocenţiu Clain, din prima jumătate a veacului 18 lea, este desvoltată în «Suplex libellus» dela sfârşitul aceluiaşi veac şi a fost pecetluită cu jurământ pe câmpul libertăţii din Blaj în 1848. Pentru acest ideal politic arhieriei mari şi-au jertfit mitra, cărja şi toată strălucirea tronului lor episcopesc, s'au vărsat şiroaie de sânge în toate războaiele, cari au apărut strălucirea şi mărirea Casei domnitoare şi nenumăraţi mucenici naţionali nu s'au lăsat să fie înfrânţi, decât frânţi pe roate, sau spânzuraţi în furci, s'au zăvorîţi în temnţi. Acest ideal politic a îndemnat pe Gheorghe Bariţiu şi pe Iacob Murăşeanu să iasă din liniştea păreţilor seminariului teologic din Blaj şi să se azeze în mijlocul românilor harnici din Braşov şi aici să ridice un luminos far şi puternic turn de veghe şi de apărare prin înfiinţarea «*Gazetei Transilvaniei*» înainte de asta cu 71 de ani.

«Gazeta Transilvaniei» este *marea moștenire națională*, ce a primit-o Dr. A. Mureșeanu înainte de 32 ani, dela mării și nemuritorii săi înaintași. El nu a prădat-o, ci a *apărat-o ca un viteaz biruitor*, și de *lăcomia străinilor*, și de *uneltrile adversarilor*, și a sporit-o prin o muncă stăruitoare fără seamăn. Pentru ea și-a jertfit cariera strălucită, ce-l aștepta după pregătirile sale frumoase, pentru ea și-a jertfit, putem zice, și viața.»

După ce așează pe socli de granit ai politicii naționale istorice bustul *politicianului* Murășanu, oratorul, ca un artist îi zugrăvește și caracterul, relevând cu admirațiune «*constanța și credința neclintită*» cu care a apărat idealul politicii tradiționale românești; închinându-se «*bărbăției*, cu care el resfrângea atacurile adversarilor săi politici și înfiera păcatele acelor oameni, cari nu știau să aducă în armonie interesele lor private, cu interesele mari și înalte ale neamului românesc, sau cari pentru binele privat al lor, nu se sfiau a conspira cu cei ce îndreptau lovituri asupra sanctualelor culturai naționale». Și întreabă în fine:

«Cine să nu se plece înaintea aceluia caracter integru care mai bucuros suferia ori ce batjocură, decât să se abată dela convingerile sale?»

Eată, în câteva trăsături, personalitatea lui Aurel Murășanu, ca *ziarist*, ca bărbat *intelectual* și ca *politician român*.

Caracterizarea aceasta este făcută de trei bărbați, din trei colțuri depărtate ale românimei (Blaj—Brașov—București) cari n'au luat și n'au putut lua nici o înțelegere între sine, și cari sunt atât de deosebiți unul de altul prin caracterul lor și situațiile ce ocupă în viața publică.

Dar, se va crede, poate: acestea sunt frumseți oratorice, obicinuite și, mult-puțin, obligate, la astfel ocațiuni. O, nu! Ele răspund perfect întregii opinii publice, așa cum s'a manifestat ea, fără excepție, în presa română, din acest dureros prilej.

Drept ilustrare vom mai spicui și câte-va voci din presă:

«El era... redactorul adevărat, veghetor și plin de simțul răspunderii, al foii sale. ...Ea «Gazeta» e una din puținele noastre *tradiții*, și ce ne trebuie astăzi mai mult, în ori ce domeniu, sunt tradițiile.» (Iorga: «Neamul Românesc»).

»El avea conștiința de a fi la un post, unde nu e îngăduit a te încovoia unde trebuie să mori drept, într'o admirabilă mândrie. El era la avantposturile poporului seu... Viața sa a fost afirmațiunea continuă a superiorității asupriților

peste asupritori prin disprețul suferințelor îndurate. Aceasta afirmațiune continuă a unei voinți unice, este cea ce face armonia frumseții în viața lui Murășanu» (*La Patrie* din București).

»Caracter firm național, luptător fără odihnă și apărător luminat, sincer cinstit și credincios al intereselor poporului român«...

»Rari sunt oamenii de talia repositului Dr. A. Mureșanu, care și în mijlocul celor mai înverșunate lupte de condee știa să-și păstreze bunul cumpăt și știa să lupte, nu în contra adversarului, nu în contra *persoanei* acestuia, ci în contra ideilor, principiilor, pornirilor sale».

(«*Telegraful Român*»).

»A stat neclintit, ca piscul de granit al munților, înfruntând cu bărbăție viforele venite din toate părțile».

(«*Drapelul*» nr. 60.)

»În Dr. Aurel Murășanu deplângem cea mai venerabilă figură de gazetar român... pe unul din marii fii ai neamului».

(»*Unirea* nr. 25).

Și ca să nu se creadă cumva, că toate acestea ar fi opiniile favorabile ale unor prietini ori aderenți sentimentali, trebuie să relevăm, că între cei ce s'au rostit așa de elogios sunt și bărbați, cari în viață l'au dușmănit ori l'au combătut pe Mureșanu, în tot cazul nu i-au fost de loc prietini, nici aderenți. Dar să auzim acum rostirea unor declarații adversari! «Tribuna» din Arad, inspirată și condusă de oameni, cari și-au făcut adese batjocură din «baba Gazetă» și din directorul ei «Aurică», ba în anumite situații au propagat boicotarea ei, ear pe director l'au făcut pur și simplu *trădător*, după obiceiul acestor domni, — «Tribuna» din Arad, zicem, scria la vestea morții lui Mureșanu, pe o pagină încastrată în doliu, declarațiuni ca acestea:

»Toate manifestările sale au avut la basă acest sentiment al naționalismului românesc totdeauna curat, totdeauna radical și totdeauna conștient de tradiția istorică a luptelor noastre. În mod armonic cu aceste simțiri acadrat și curățenia caracterului lui Murășanu... Caracterul lui poate fi o pildă pentru ori cine.

»De tinăr ziarist a primit o mare *trădăcie* de a cărei însemnătate s'a pătruns. Păstrarea acestei tradiții i-a fost totdeauna suprema țintă, și în orice împrejurări... el s'a gândit mai întâiu și mai în urmă la păzirea acelei *linii drepte și precise*... Conștiința tradiției era puterea și pavăza lui Mureșanu... El a fost *conștiința vie* a politicei noastre și în presa românească rolul lui era un rol necesar, rolul *conștiinței istorice* în luptele noastre naționale și asupra ei el a veghiat făcându-și *datoria întreagă și fără șovăire*».

Toate acestea le spune «Tribuna» într'un articol, care are aerul de a face caracteristica și critica cea mai dreaptă alui Murășanu «fără răutate, cu inima curată de ori ce bucurie meschină a biruitorului, ori ce ură postumă și micșorătoare». E atât de critic acest articol,

încât va trebui să revenim asupra lui, spre a stabili adevărul, dar putem anticipa, că chiar și păreri, critice și contrare lui Mureșanu rees la capăt pentru el drept laudele cele mai vrednicite, ear pentru adversarii sei critici drept cele mai nimicitoare osânde.

I-se face lui Murășanu învinuirea, că el a reprobat pășirea în activitate, așa cum s'a făcut ea în 10 Ianuarie 1905. Astfel se zice din cuvânt în cuvânt:

«*Idea fundamentală* a programului național, dreptul de cârmuire proprie, de dispunere autonomă asupra sorții sale a poporului nostru, a călăuzit în totdeauna și neclintit pe Mureșanu... El a tras și cele din urmă consecințe ale acestei idei și pentru aceea a combătut totdeauna, și după proclamarea *activității parlamentare*, întrarea noastră în camera ungară, care prin însuși faptul ei constituia o *recunoaștere* a stărilor create de compromisul de la 1867».

E adevărat; în timpul din urmă din aceasta i-s'a făcut lui Mureșanu cap de acuză, că nu s'a înrolat la corul activiștilor, nici atunci când au pornit'o, razna, de capul lor, câți-va tineri, nici mai târziu, după «proclamarea» ei de la 10 Ian. 1905. Acest fapt, atât de firesc, atât de ușor de înțeles de la Mureșanu, care era totdeauna — după însași «Tribuna» «*conștiința vie a politicei noastre istorice*», sau a *politicei tradiționale*, cum a numit'o Dr. Bunea, i-s'a luat în nume de rău, așa de mult, încât inspiratorul activismului, într'o broșură de propagandă l'a numit pe Mureșanu *disident*, și capul «disidenților», cari — zice faimoasa broșură — «au început să atace și să bârfească în fel și chip partidul național(!) cât și pe fiecare membru activ al partidului». (pag. 7.)

Din pricina aceasta s'a pornit o acțiune de boicotare contra «Gazetei», încercându-se a o scoate din casele românești, și a o înlocui cu organele lui Birăuțiu. Se zicea adecă în broșura numită:

«De organ de publicistică li-s'a angajat («disidenților») *Gazeta*, care și ea a priceput să combineze într'un mod de tot măiestru, de doue-trei decenii încoace radicalismul cel mai mare românesc în frase, cu risicul cel mai mic în procese și amende». (p. 7.)

E acuzată apoi de «falsificare a adevărului, comisă în mod conștient și tendențios». (p. 10.)

«Cât de mare este *credința rea și zăpăceala* «Gazetei» (p. 11). Drept concluzie viteazul autor al broșurei proclamă de datorința fiecărui a o înlocui «cu acele foi, cari luptă alături cu partidul nostru».

Ear «Gazeta» — zicea autorul — «*susține-o disidenții!*», cea ce mai apoi în adunările populare, ținute de activiști, în deosebi în cea din Lugoj, s'a tradus în strigătul laconic: «*peară Gazeta! jos cu Gazeta!*», cea ce bietul popor, «luminat» de activiști, repeta, din gură în gură, cu entuziasm vrednic de cauze mai bune.

Dar acum, după ce s'au mai limpezit lucrurile, și mai ales după articol citat al «Tribunei» putem pune întrebarea:

Oare cine avea mai multă dreptate, în cauza intrării în «camera ungară, care prin însuși faptul ei constituie o recunoaștere a stărilor create de compromisul dela 1867..?»

Oare să peară «Gazeta» lui Murășanu, aceasta «mare tradiție», care era una cu Mureșanu, «conștiința vie a politicei noastre», acum când «cea ce ne trebuie astăzi mai mult, sunt tradițiile??».

În loc de ori ce răspuns constatăm cu «Tribuna», în contra vederilor faimoasei broșuri activiste, ca și contra «Tribunei» însași că:

«*Plecarea lui Mureșanu este o pierdere reală pentru viața noastră publică și mai ales în zilele noastre de neorientare* și adesea de lipsă de conștiință deplină a marilor ținte definitive ale politicei noastre și în mijlocul unei generații adesea lipsită de cultură istorică(!) și simț istoric, ne întrebăm cu îngrijire, cine va umplea golul lăsat de Mureșanu, cine va veghia și biciui asupra aberațiilor tot mai dese de la gândirea curată a naționalismului spre alte teorii nouă și străine de ea?*» («Tribuna» nr. 123.)

***

* A se compara cu: »Faptul în sine, că haosul desorientării și desorganizării complete, în care să găsia partidul național înainte de 10 Ian. a. c. (1905) a dispărut(?) și că astăzi din nou știm: ce, cum și prin cine voim să ajungem este un rezultat mai mult de cât mulțămitor». «Gazeta Disidenților.» Budapesta. Tip. «Poporul Român» 1905 pag. 1. Citata broșură.

Crestături.

— „Cel mai nepotrivit moment...“ »Drapelul« (nr. 75) luând act de începerea «dărilor de seamă» a deputaţilor români găseşte prilej de a se rosti asupra întrării în activitate parlamentară şi face declaraţii, pe care ţinem să le încrestăm. Mai întâi »Drapelul« îşi exprimă bucuria, că deputaţii «revin la adunările populare» pe care au de gând să le pună la cale pe o scară mai întinsă ca în trecut. Dar scopul acestor adunări îl vede în restabilirea legăturilor cu poporul, care «se consideră părăsit de ai sei proprii». —

«Deci — zice «Drapelul» — nu dare de seamă despre activitatea parlamentară aşteptăm. Aceasta a fost sterilă după cum nici că se putea altfel. Nici chestia băncei şi cu atât mai puţin ne interesează peripeţiile crizei de cabinet, ori svonurile din jurul vizitei Archiducului clironom la Sinaia etc. Nu în acest scop să se ţină adunări, ci în scopul întăririi legăturilor fireşti dintre popor şi alesul lor».

După aceea «Drapelul» face următoarele declaraţiuni postume:

«Să nu trecem cu vederea, că am intrat în activitate parlamentară sub presiunea *psihologiei mulţimei*. Doar nici *rezoane politice de natură principială* şi cu atât mai puţin de *hatură tactică* nu ne-au putut îndemna a abandona pasivitatea, ce ni-s'a impus prin împrejurări, cari nu numai nu s'au ameliorat, ci au devenit şi mai grele şi mai apăsătoare. Ba sub raport tactic, am ales poate cel mai nepotrivit moment pentru întrarea în activitate parlamentară, lărgind prin aceasta în mod simţitor suprafaţa de fricţiune dintre noi şi puterea statului care fricţiune — în mod firesc — numai în interesul nostru nu poate fi. Dar nu rezoane de asemenea natură

ne-au îndemnat la întrarea în activitate parlamentară, ci — cum am zis — *sila psihologiei mulţimei*, care s'a trezit în urma *reacţiei fireşti* contra modului cum s'a abuzat în trecut de popor la manifestaţiunile de viaţă constituţională. Poporul ne-a împins în activitate şi ajunşi acum în acest curent, suntem datori să ţinem seamă cu mare îngrijire de toate momentele psihice ale poporului, ca azi-mâne să nu ne trezim cu reacţia contra noastră, reacţie, ai cărei prevestitori să şi arată ici coala în mod sporadic».

Aşa scrie «Drapelul», şi noi nu discutăm acum aceasta declaraţie. Valeat quantum valere potest...! Dar ni-se pare, că ea caută mai mult o scuză pentru greşală, sau o acoperire a ei, decât o explicare. «Sila psihologiei mulţimei» trezită în urma «reacţiei fireşti contra modului cum s'a abuzat în trecut de popor la manifestaţiunile de viaţă constituţională» ni-se pare o simplă fraşă. —

— «O dublă perfidie!». «Ţara Noastră», gloriosul organ politico-literar al ţării noastre, arăta într'un număr (25) ce rol luase «Bud. Hirlap» din prilejul călătoriei scriitorului Scotus Viator pe la noi, şi înfiera aceasta procedură drept «o dublă perfidie». Mutatis mutandis — nu putem caracteriza altfel procedura «Ţării Noastre» faţă cu «Răvaşul», când ciunteşte «Çugetările» dlui Vladimir Ghika, publicate în revista noastră, spre a-şi bate joc de cuprinsul lor, pe care nu-l înţelege, ori nu vrea să-l înţeleagă, şi a calumnia în acelaş timp pe — Dr. Dăianu, căruia cu premeditată rea credinţă le ascrie. Asta va să zică, ca fond: «politica calomnierii», iar ca formă o «dublă perfidie literară». — Cine purcede astfel de alt răspuns nu e vrednic. —

CRONICA

— **Inteligența română din Jucul-de-sus** va arangea o petrecere de vară din prilejul adunării generale ordinare a Despărțământului Cluj — al «Asociațiunii» — **Duminică** în 8 August n. a. c. în școala română gr.-cat. de acolo. Începutul la 8 oare seara. Prețul intrării: de persoană 1 cor 60 fil., de familie 3 cor. Suprasolviri în favorul școalei se primesc cu mulțămintă și se vor cvita.

De viftuale sunt rugați a se îngriji On. oaspeți. De beuturi bune și cu prețuri moderate, precum și de încvartirarea gratuită a oaspeților se îngrijește comitetul aranjator. La gara »Alsó-Zsuk« la trenul someșan ce sosește de cătră Gherla la oarele 5 d. am., și la cel de cătră Cluj, dela oarele 6-15 m., stau la dispoziția oaspeților trăsuri gratuite.

— **Curatorul bisericii gr.-cat. din Ciucea** invită la actul consacării nou ziditei biserici, ce se va săvârși în 2 August st. n. a. c. prin Escelenția Sa I. P. S. Domn Dr. Victor Mihályi de Apșa Archiepiscopul și Metropolitul de Alba-lulia și Făgăraș.

Faptul acesta este un adevărat eveniment pentru întreg jurul și se fac mari pregătiri în vederea lui. După actul consacării va urma banchet comun cu prețul 4 cor. de persoană. Participanții sunt rugați a se înștiința la parochul Iuliu Truția pentru a să putea face de timpuriu dispozițiile necesari cu privire la banchet și cvartire.

— † **Gregoriu Sârbu**, preot greco-catolic, fost paroch al Teiușului, până de curând, ș'a dat nobilul și blândul său suflet în mânilor creatorului, **Duminică** în 25 Iuliu n. a. c. la 8 1/2 dimineața, în al 71 an al etății și al 42-lea al preoției fiind împărțășit cu mângăierea dreptilor. Îl deplâng pe lângă Teușeni, cari l'au cinstit totdeauna, și numeroase rudenii: Domnica Becicheri n. Sârbu ca soră, Dr. Laurențiu Luca, protopop în Arad și Ludovic Luca preot în Alba-lulia, Eugenia Rosciu n. Luca ca cumnați și cumnate. Ioan Beci. heri preot ca nepot și alți număroși nepoți și nepoate.

— La biserica gr.-cat. din Cluj se primește un tiner, care știe bine cântările bisericesti, ca făt și ajutor de cantor. Cost, cvartir, încălzit și luminat, și o plată lunară după vrednicie, este respłata acestor servicii. A se adresa până în 10 Aug. n. a. c. la oficiul parochial, în scris, ori în persoană. Preferiți cei ce au glas mai bun.

— Din Blaj ne vin știri îmbucurătoare despre unele schimbări la cele mai de frunte școale. Dorința noastră exprimată în numărul trecut al «Răvașului» s'a împlinit. Dl *Dr. Augustin Bunea* s'a retras dela administrația bisericescă centrală fiind ales Rector al seminarului teologic. În aceeași zi a fost ales director la gimnaziu dl *Dr. Ambrosiu Chefan*, iar director al preparandiei dl *Ioan F. Negruțiu*. Alegerile acestea a produs o bună impresie la toți Românii.

— **Poetul Goga** aduce la cunoștiință în numărul ultim al «Luceafărului», că se retrage din fruntea acestei reviste cu care pe viitor nu va mai avea nici o legătură. Dl Tăslăuan, care are «meritul» de

a fi introdus «Cele două culturi» la noi, a rămas singurul luceafăr al «Lucefărului».

— **La Caransebeş**, în ziua sfinţilor apostoli Petru şi Pavel, a fost ales episcop, urmaş al apostolilor, Părintele Traianu Bădescu, cu 32 de voturi, faţă de Păr. Iosif Olariu, care a avut 22 voturi.

— În **Vălenii de Munte**, cu privilegiul deschiderii cursurilor de vară, dl Delavrancea a ținut o admirabilă conferință despre literatura populară românească.

— **Un jubileu**. În Octombrie a. c. se va sărbători împlinirea a lor 25 de ani dela înființarea facultății teologice din București. Cu ocazia serbării se va ține o scriere festivă, care va cuprinde darea de seamă asupra facultății teologice și articole din partea profesorilor și licențiaților facultății.

— **Poeții D. Anghel și St. O. Iosif** tipăresc un apel, în care li învită pe literații români ca uitându-și de toate certele și dușmăniile să se constituie într-o societate literară.

— **Sindicatul ziarștilor români** a hotărât să ceară guvernului român intervenție diplomatică în afacerea tricolorului îndepărtat de pe cosciugul lui Aurel Mureșanu la porunca poliției din Brașov. Sindicatul va adresa presei ungurești un apel, rugându-o să protesteze contra procedurii poliției brașovene.

— **La cursul**, care se ține în Cluj, la academia agronomică, despre plantele cu putere vindecătoare, cunoașterea și valorisarea lor, iau parte și doi preoți români: Elie Câmpean, protopop al Gurghiului și Ioan Isaic, paroch al Feneșului-săsesc. Bun lucru s'ar face popularizând cunoștințele câștigate. —

— **Monument lui Creangă**. Ni s'a trimis acest apel, asupra căruia atragem atențiunea tuturor iubitorilor de litere române.

Prea cinstite Domn. Oamenii mari ai unei țări nu se socotesc întotdeauna după mulțimea frumoaselor isprăvi eșite din brațele, graiul, condeiul sau bogăția lor, ci mai ales după prețul acelor fapte, fie dănele cât de mărunte. Un îndemn e de multe ori îndeajuns, să pornească un avânt într'un chip sau altul; mulți tresar la acest îndemn, mulți pun umăr la umăr și mână binele mai departe; cinstire se cuvine acestora, dar mai mare se cade celui ce-a urnit greul dintru început.

Ion Creangă, din Humuleștii Neamțului, fiind dascăl de școală, a sămănat învățătură multor ucenici, a scris cărți nu după chipul cum se scriă, ci cum îl îndemna sufletul lui să scrie; și rodul îl cunoaștem.

Ion Creangă, a scris povești auzite din popor, și-a însemnat amintirile și multe altele în dulcele nostru grai de țară, cum nimeni nu putuse până la dânsul și nimeni n'a putut până astăzi.

În scrierile lui găsim cea mai curată icoană a sufletului și graiului nostru românesc, la care au căutat și caută să se închine atâția de după dânsul.

Îi datorim o cinstire cuvioasă dară și aceasta nu i-o putem

arăta de cât săpându-i chipul în piatră acum la două-zeci de ani de la trecerea lui din viaţă.

Către Domnia-voastră ne îndreptăm pentru aceasta şi Vă rugăm să ne daţi Domnia-voastră şi cei din preajma Domniei-voastre, curatul obol, cât de mic, dar cu toată bucuria.

Când veţi întregi toate locurile din această foaie, ori, când veţi crede cu cale, trimite-ţi-o împreună cu darurile străne.

Ea se va publica în revista »Ion Creangă« în Bârlad.

— O listă se află la redacţia »Răvaşului«.

— † **Iosif Cioplea**, unicul angajat român, ce a mai rămas în serviciul comitatului, în Cluj, a răposat şi el în 6 Iulie, în vârstă de 61 ani, Familia răposatului exprimă pe aceasta cale mulţumita sa tuturor, cari prin condolenţe au cercat a o mângăia în durerea sa.

Cărţi — Reviste — Ziare.

— »In clasa cultă« Talentatul nostru novelist, I. Agârbiceanu şi-a publicat al doilea volum de novele sub titlul »In clasa cultă«. Volumul a apărut la Valenii de munte şi se află de vânzare la toate librăriile româneşti. Preţul lei 1.80. Vom reveni asupra lui dorind a publica o dare de seamă mai lungă.

— **Plângerile lui Ieremie**. Cea mai jalnică şi mai duiosă din scrierile prorocilor şi-a aflat traducător şi tâlcuitor pe româneşte după textul masoretic. Este tinerul docent privat pentru studiul biblic şi limbile orientale dela facultatea teologică a universităţii din Cernăuţi, **Dr. Octavian Isopescu**. Volumul acestui distins studiu de erudiţie teologică, 140 pag. este o frumoasă retipărire din revista »Candela«. Autorul are încă unele atari publicaţiuni, anume: Profetul Obadia, Cartea Job, der Prophet Malachias. — Tot dânsul a tradus în nemţeşte şi cartea părintelui Dr. E Vojuţchi despre căsătoria a doua a preoţilor, de care s'a vorbit în revista noastră (Răvaşul 1908, pag. 57.) D. D.

— »Aus Rumänien.« Raymund Netzhammer, ilustrul Archiepiscop latin din Bucureşti, si-a făcut un monument, aere *perennius*, în inimile tuturor Românilor întru adevăr culti, prin volumul admirabil, ca fond şi ca formă, ce a publicat de curând, în marea casă de editură Benzinger et Comp. din Ensisiedeln. Aceasta carte, plină de adevăr şi poezie, ca şi »Dichtung und Wahrheit« alui Goethe, este o dovadă de dragostea ţerii şi neamului, în mijlocul cărora ilustrul autor îndeplineşte o pacinică şi binecuvântată operă de păstorie sufletască, de cult şi cultură religioase. Ea cuprinde, ca într'un buchet splendid, toate scrierile mărunte, pe cari autorul le-a închinat, ca un elveţian vrednic, patriei sale adoptive, din belşugul inimei sale plină de frăţietate creştinească. Aceste excursiuni, pe uscat şi pe apă, de-a lungul şi de-a latul Ţării româneşti, înfrumţesate cu chipul unor frumseţi prinse în camera fotografică a intelectualului călător, ar face onoare ori cărui bun patriot român; de asemenea excursiunile prin istoria acestui neam, puţin

cunoscut, care locuieşte o ţeară atât de bogată în frumseţi şi bunătăţi, pe cât de cercetată de nenorociri prin cursul vremilor, ar face cinste ori cărui istoriograf naţional. Cu cât mai mult onorează pe autorul ilustru, care e arhieru, dar nu e Român, e învăţat, dar e străin, şi care tocmai dela Oban, din ţermurii apuseni ai Scoţiei, veni, pentru întâia dată la 1900, în Bucureşti spre a fi profesor la seminarul catolic, fără să ştie ceva româneşte, şi fără a cunoaşte neamul nostru, pe care a învăţat al cunoaşte prin iubire, şi l'a iubit tot mai mult cunoscându-l. Dacă preţuim atât de mult, pentru noi, »*România pitorească*» alui Vlăhuţa şi alte scrieri de acest gen, nu mai puţin trebuie să preţuim scrieri, ca »*Aus Rumänien*», care în 424 pagini literare şi 108 ilustraţiuni artistice ne face cunoscut neamul în partea sa hotărâtoare, înaintea marei lumi germane, cu care destinele viitorului ne pun tot în mai strânse legături. Volumul înfrumuseţat şi cu portretul vrednicului autor, ar merita să fie cetit şi de cât mai mulţi Români. Noi mai ales am avea mult folos din cetirea lui.—

— **Harta Etnografică a Transilvaniei**, de Nicolae Mazere, profesor. Iaş. 1909. Preţul 4 lei; la olaltă cu Suplimentul, o broşură plină de date, cuprinzând dicţionarul numirilor, 6 lei 50. —

Harta aceasta este rodul unor ostenele de mai mulţi ani, pe care autorul, fiu al acestei Transilvanii, de origine din Luna-Arieşului, le-a depus cu o răbdare proprie numai unor transilvăneni. Ea cuprinde şi ficsează fie care sat şi oraş din Transilvania, indicând cu colori (roşu: Români; verde: Maghiarii; galben: Saşii) proporţiunile numerice şi etnice a populaţiunii. Privirea aceste «icoane a pământului» nostru e foarte instructivă, şi n'ar trebui să lipsească nici unui Român, care ţine să-şi cunoască Ţara, în care trăieşte. Nu putem decât să felicităm pe autor pentru migăloasa, şi cu atât mai preţioasa sa lucrare, şi să o recomandăm tuturor bărbaţilor vieţii noastre publice.

— **Anuarele şcoalelor noastre.** Anunţăm de-ocamdată, cu gândul de a reveni pe larg ca şi în anul trecut, următoarele *anuare* ale şcoalelor noastre, cari ni s'au trimis la redacţie:

1. Raport despre institutele de învăţământ gr.-catolice din *Blaj* cu un studiu de harnicul profesor Gavrilă Precup despre «Educaţia la Romani». Studiul a apărut şi în broşură separată şi se află de vânzare la Librăria arhidiecezană din Blaj.

2. Anuarul gimnaziului superior gr.-catolic din *Beiuş*, publicat de directorul Vasile Dumbravă. La pag. 3—7 e publicat discursul dlui Dr. C. Pavel rostit în 25 Decembrie, zi în care s'a prăznuit pomenirea episcopului Vulcan.

3. Raportul al XLVI despre gimnaziul superior fundaţional din *Năsăud* publicat de Ioan Ghelie, director. Raportul cuprinde un studiu al profesorului Ioan Păcurariu «Despre frumos».

4. Anuarul XLV al gimnazului gr.-or. român din *Braşov* a şcoalei reale şi al şcoalelor centrale primare pe al 59-lea an şcolar 1908—9. Aci aflăm publicată admirabila vorbire a dlui Andrei Bârsan, ținută la serbarea şcolară din 20 Decembrie v. cu prilejul aniversării

nașterii întemeietorului școalelor centrale românești din Brașov: episcopul Ioan Popasu.

5. Anuarul școlii comerciale superioare gr.-or. române pe anul al XL al existenței sale publicat de Arseniu Vlaicu director. Dela pag. V—XVIII numitul director publică câteva date despre «Situațiunea școlii noastre după 40 de ani de existență».

6. XXV-lea Anuar al institutului pedagogic-teologic al archidiecezei ortodoxe române transilvane în *Sibiu* publicat de Dr. Eusebiu Roșca. Dl I. Lupaș sub titlul «Contribuțiuni la istoria culturală și politică a epocii lui Șaguna» publică câteva acte și documente importante și de interes cultural și istoric din epoca acestui metropolit.

— „Biblioteca pentru toți“ Nr 473 publică cunoscutele conferințe ale marelui nostru prozator Al. Odobescu. „Moșii“ și „Curcanii“.

Cea dintâi se ocupă de mărețul și durerosul episod al renașterii noastre naționale: Răscoala românilor ardeleni sub conducerea lui Horia.

Odobescu face istoricul acelei revoluțiuni, punând în lumină toate împrejurările cari au hotărât pe moși — vestiții moși din creerii munților — să ia armele.

În a doua conferință Odobescu ne face într'o formă nu se poate mai literară și mai interesantă, istoricul luării Rahovei de către oștenii români în Novembre 1877.

A apărut în „Biblioteca pentru toți“ nr. 463 «Amorul veghiază» comedie în 4 acte de G. A. de Caillavet și Robert de Flers traducere de D. Anghel.

— În «Biblioteca folcloristică» nr. 3 dl C. S. Făgețel publică o mică culegere de poezii populare sub titlul: «Verde și iar verde» Prețul 30 bani.

— Dl. P. Tofan, medic veterinar orașenesc în Bistrița a scos de sub tipar noua „Ordnatiune despre vizitarea cărnii,, precum și „Călăuzul scris pe sama Comisarilor de carne“. Călăuzul e folositor și bun sfătuitor și economilor de vite, mai ales că dă descrierea deosebitelor boale ce se arată la vite. Prețul broșurelor laolaltă face 1 cor. 20 fil. Separat însă de fiecare broșură 80 fil.

Comandele se fac la tipografia G. Matheiu în Bistrița (*Besztercze*)

— Din nrul de pe lunie al «Cănonvorbirilor literare» remarcăm studiul dlui P. Cerna despre Eminescu. Dl Duiliu Zamfirescu sub titlul: «O piatră în baltă» răspunde criticilor, cari au discutat cu prea multă vehemență și lipsă de demnitate discursul de recepțiune al Dsale. Ne-ar fi plăcut să cetim un răspuns în care noul academician să nu fi lunecat «dela critică la hartă» plină de espresii ca: stârpitură, animal, proști etc. Se reproduce prefața lui Eminescu la broșura «Literatură populară sau palavre și anecdote» București 1882 alui E. Baican. Prefața a fost reproducă și de «Cultura română» în nr. triplu 6—8 pag, 163 și urm. E interesant articolul dlui I. Slavici «Eminescu și limba română», din care vedem cu câtă muncă și după câte străduințe

a ajuns genialul poet stăpân pe cea mai frumoasă limbă românească ce s'a scris vre-odată. Cunoscutul istoric dl. *N. Dobrescu* își publică conferința ținută la «Societatea doamnelor române» despre rolul bisericii în trecutul românesc!»

«Biserica a edificat sufletește pe strămoșii nostri prin învățătura și reprezentanții ei, cari dacă au fost clerici simpli și necărturari, au fost mai toți oameni cu viață curată și însuflețiți de o puternică credință. Biserica a fost în trecutul nostru singura instituție purtătoare de cultură: oamenii bisericii, călugării din mănăstiri au fost cei dintâi, cari s'au îndeletnicit cu meșteșugul condeiului; celea mai vechi cărți, cari s'au tipărit au fost cărți bisericești, din biserică au răsărit celea mai vechi însemnări istorice, bisericești au fost celea dintâi manifestări ale limbei românești. În biserică s'au cultivat, în cea mai mare parte, artele (arhitectura, sculptura, pictura) și de oamenii bisericii și în cărți bisericești ni s'a făurit limba literară. Prin reprezentanții săi biserică a luat parte din celea mai vechi timpuri la conducerea treburilor țării, ea a contribuit la mântuirea și conservarea neamului, ideea creștină, a cărei depozitară era, dând strămoșilor avântul acela sublim în luptele lor de glorioasă amintire împotriva Turcilor.

— Nrul duplu 14—15 al «Luceafărului» aduce schițe de I. Gorun (cu care, după cum ni se spune ne vom întâlni mai des în coloanele acestei reviste) C. Theodorian, Agârbiceanu, Dunăreanu, și poesii de Borcea, Soricu, Eftimiu și colaboratorul nostru A. Cotruș. Adausul (Lada țărănească și leagănul țărănesc) e de toată frumseța. Trebuie să constatăm cu durere, încă o dată, că suntem încă foarte departe de a avea o idee deplină despre puternicul simț artistic al poporului nostru.

— Din nrul 5 al «Revistei teologice» remarcăm începutul unui studiu mai lung al dlui Dr. Nicolae Bălan: chestia unirii bisericilor», din care transpiră o adâncă convingere creștinească exprimată într-o formă frumoasă literară. La întrebarea: mai putem spera, că se vor uni vreodată bisericile creștine? Autorul răspunde: »Fără nici o îndoială ele se vor uni! Conștiința creștină neșovăitoare nu poate avea alt răspuns principiar la acea întrebare. Căci cel ce crede în Christos, în mod consecvent trebuie să spereze, că se vor împlini până într'un cuvânt toate făgăduințele lui. Deci dacă Christos a prezis, că »va fi o turmă« (»și un păstor« Red.), care prezicere se referă nu numai la unirea creștinilor într'o singură biserică, ci și la intrarea tuturor popoarelor în sânul acelei biserici, atunci avem cel mai puternic motiv de-a spera că așa va fi« Așteptăm continuarea acestui studiu interesant.

— A apărut nrul 6 al marelui reviste dela Iași »Viața românească« cu un conținut mai mult polemic.

Poșta Redacției!

D-lui A. B. Constanța. Schițele trimise nu le putem publica. Conținutul e prea banal; limba neliterară. Ești încă tânăr și astfel mai ai timp destul de a te cultiva. Cetește mult, cugetă mult și scrie puțin.

D-lui Alexandru Frunzăreanu. Din versurile d-tale nu putem alege nimic pentru a fi publicat în revista noastră.

Cel mai frumos țăr-
mure de mare este **Lido-Venezia.** Prin Fiume comu-
nicație ușoară.

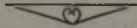
„Grand Hôtel des Bains“

În față cu băile de mare, cu vedere spre Venezia, ofere
aranjament efțin și confort perfect. —

CONCURS

Intreprinzătorii doritori a executa lucrările necesare
la edificarea bisericei gr.-cat. în Chintău (Kajántó) (proto-
popiatul Clujului) prin aceasta sunt invitați a-și înainta
ofertele în scris însoțite de cauțiunea de 650 coroane
adecă șase sute cincizeci coroane la curatoratul parohiei
din Chintău cel mult până la 15 August n. 1909 la 12
oare din zi. Ofertele întrate mai târziu nu se vor lua în
considerare.

Operatele acestor lucrări, anume: formularul de con-
tract, condițiunile de edificare, preliminarul de spese și
planul, aprobate de Preaven. Consistor Metropolitan la
15 Iunie n. 1909 sub nr. 4021/909 se pot studia zilnic la
oficiul protopopesc gr.-cat. al Clujului (Cluj, str. Jókai
nr. 6.) între oarele 8--12 a. m. și 4--6 d. a.

Chintău la 30 Iulie 1909.

Nic. Giurgiu m. p.,
paroch.

Petru Ferent m. p.,
curator primar.

Văzut: **Dr. Elie Dăianu** m. p.,
protopop.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate:
105 milioane cor.

Despăgubiri prestate:
7 milioane coroane.

Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emkétér 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la **Agentura »Transilvaniei«** în Cluj.

Predici pe Dumineci și serbători

vol. I. și II., legat în pânză și piele 7 cor. + 30 fil. porto

---

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Institut de artă și industrie
bisericească

Rétay & Benedek în Budapesta

VI., str. Váczi utca nr. 59.

Mare magazin de tot felul de recvisite bisericesti, anume: faloane, ornate diaconești stiehare, prapori, steaguri, potire, ciborii, cruci feșnice, candelabre, platenițe, icoane de închinat, iconostase, icoane de hram etc. cu prețuri convenabile. Listă de prețuri și proiecte despre ele să trimit cu plăcere.

Institutul nostru de sculptură, cel mai mare în țeară, pregătește: iconostase, altare, m. de proscomodie, amvoane, cadre de icoane portative, sfeșnice stabile, etc. In executie frumoasă și cu prețuri echitabile.

Primim pictarea bisericilor. Pentru comande de acestea trimitem gratis un specialist al nostru la fața locului. Proiecte și preliminar de spese trimitem bucuroș.,

---